

KÖZIGAZGATÁSUNK ÁLTALÁNOS REFORMJA

EGYÚTTAL

KÖZGAZDASÁGI VONATKOZÁSAIBAN

ÍRTA:

ÉHEN GYULA

= ÁRA 2 KORONA. =

SZOMBATHELY,
NYOMATOTT SEILER HENRIK UTÓDAINÁL
1905.

ELŐSZÓ.

Magyar közigazgatásunknak lényegében vett rendszere határozott alakot csak az 1869. évi IV. t.-cz. megalkotásával nyert, mely kimondja, hogy: «az igazságszolgáltatás a közigazgatástól elkülönítettik.»

Emez egyenesítő sarkalatos elv volt az indító erő, mely hazánk közigazgatásának pusztá területén céltudatos törvényalkotásokkal megteremtette elvégre azt a biztos alapot, melyen a magyar nemzet vágyaival, közérzetével és jól felfogott közérdekével azonosuló közigazgatásnak modern rendszere és szervezete felépíthető lesz.

Mert hiszen az a közigazgatás, mely hazánkban a minden vonatkozásban kellőképen előkészített talajon megteremtésre vár, nem indulhat hatalmas államoknak példái után; hanem a nemzet géniuszához híven, legfőbb céljának az egységes magyar nemzeti állam kiépítését tekinti; az intellektuális erők által szabályozott önkormányzati jog decentralizációjával a polgári szabadság fejlesztését kívánja előmozdítani és feladataként tüzi ki a kulturális és közgazdasági érdekeknek sikeres előmozdítását.

E nagy célok megvalósítása érdekében tehát az új közigazgatás rendszere békés öntudattal és teljes megnyugvással ejti el a rendi alkotmánynak fenmaradt utolsó emlékét: a vármegyei tisztviselők

szabad választásának jogát is. Ámde helyébe paritásos alapon megteremteni óhajtja azt a rendszert, mely a hatósági szerveknek, az önkormányzati szervekkel való egységes működését a helyes, célszerű és jó közigazgatás érdekében kívánatossá teszi.

Az eddig megalkotott és jelenleg is érvényben levő szervezési törvények nem tűrik a közigazgatásnak tagozatonként megvalósítandó reformját. Épp azért a rendezésnek a közigazgatás egész területén együttesen kell végbe mennie, nehogy hiányozzék az új szervezetből a kívánt sikernek két fontos biztosítója: az egység és az összhang.

Ezek tehát azon vezető elvek, melyek jelen művemben rendszeres formában kifejezésre jutnak; különös súlyt helyezvén a városok modern kialakítására, melyre vonatkozó törekvésnek figyelemre méltó alapvonását képezi: az okos és körültekintő várospolitikai.

Nem késhetik már soká a várva-várt idő, hogy a magyar törvényhozás a nemzet céljaival és érdekeivel szorosán összefüggő közigazgatás rendezésének nagy munkáját elvégezze. Nagy meglepésemre szolgálna tehát, ha a kérdés aktuálissá válásával jelen művem közrebocsátása által néhány igénytelen gondolattal hozzájárulhatnék a monumentális törvényalkotás létesítéséhez.

Kelt Budapesten, 1904. évi május hó.

ÉHEN GYULA.

1.

ÖNKORMÁNYZAT ÉS KÖZSZABADSÁG.

Az élet és a gyakorlati tapasztalás akárhányszor ráczáfol a tudományos elméletekre. Így vagyunk a szabadság abszolút fogalmával is. Azt hinnők, hogy az állam és nemzetek közszabadsága és a polgári szabadság egy és ugyanaz. Azt hinnők, hogy a közszabadság szülőanyja a polgári szabadságnak s hogy ahol közszabadság nincs, ott a polgári szabadság sem élhet és virágozhatik. A szabadság az ősforrás, melyből a nemzetek üdvöt és megelégedést merítenek. A szabadság a közös törzs, melyből az államfentartó és fejlesztő intézmények ágai sarjadzanak. A közszabadság, a szabadságnak intézményekben érvényesülő oly államalkotó eleme, melynek alapján a nemzet eszményei megvalósulnak.

Ha tehát a közszabadság a szabadságnak csak egy része, s ha a polgári szabadság nem ugyanazonos a közszabadság lényegével: akkor az önkormányzati jog sem azonos a szabadsággal; illetőleg annak gyakorlása se lehet identikus a közszabadság fogalmával. Ennélfogva az önkormányzat lényege nem egyéb, mint az állam polgárainak egy elhatárolt területen közvetlenül és saját szervei által az őket közösen érdeklő ügyekben a tör-

vény korlátai között érvényesülő cselekvési szabadsága; vagyis a polgári szabadságnak megvalósítása.

A közszabadság tehát olyan, mint a derült égboltozat, mely világosságot, meleget és termékenyítő harmatot hintve, védőleg karolja át a nemzetnek egész valóját. Míg az önkormányzat joga csak viruló kis oázis a nemzetek életének sivatagán; vagy messzeterjedő virálynak üvegházban nevelt virága, melyet gonddal ápolnak, féltékenyen őriznek, nehogy egy gyenge fuvallat letörje és idejekorán elhervadjon.

Míg tehát a közszabadság egész lényegében és hatásában egységes szuverén hatalmat képvisel, addig az önkormányzat joga megosztott vagy összpontosított voltánál fogva fokozatok mértéke alá állítható.

A gyakorlati élet által megállapított ezen eltérések bizonyítják tehát, hogy az önkormányzat joga nemcsak szerves összefüggésben nincs a közszabadság organikus életével, sőt gyakorlati megvalósulásában ettől vagy teljesen független, vagy mint ennek alárendelt függeléke jelentkezik.

Napvilágos példáját látjuk ez eltéréseknek a köztársasági Franciaországban és az autokratikus Oroszországban. Azon országban ugyanis, hol az állam alkotmánya a népszuverenitás elvén nyugszik, a városok önkormányzatát a legmerevebb centralizáció jellemzi. Mert bár minden város különálló jogi személy, de a törvényhozás nem hagyta meg náluk a cselekvés szabadságát, hanem alávetette őket a felsőbb közigazgatási hatóságok (préfet, sous-préfet és prefektúrai tanács) gyámkodásának.

A maire (polgármester), mint a község első közege: a kormánynak megbízottja, hivatalos anya-

könyvvezető és rendőrségi tisztviselő, ki a bűnügyi előnyomozatokat teljesíti. Kölcsönvétel, vagyónátruházás, költségvetés és számadások; szóval az önálló szabad-cselekvés tárgyai körül mindenütt ott látjuk a prefektúrai befolyás érvényesülését.

Tán a régi tradíciók iránt érzett kegyelet, vagy a császárság utáni vágy ellenőrzésének hatályossága indította Franciaországot arra, hogy a községekkel egy tekintet alá vont városok önkormányzati jogát a lehető legszűkebb korlátok közé szorítsa.

Ezzel ellentétben az egyeduralmi Oroszországban már Nagy Péter a városok szervezésének kettős gondolatából indult ki. Egyik az önálló szervezet, másik pedig az arra való törekvés, hogy a város lakosai bizonyos jogokkal felruházott polgári rendet alkossanak, mely testületté tömörülve, erőteljes tagozat jellegével bírjon.

Az 1870. évi június 16-án életbelépett városrendezési törvény pedig a rendiség megszüntetésével, az önkormányzat decentralizációját mondta ki alapelvül és az autonom jogon alapuló önálló városi közkormányzatnak független hatáskört biztosított.

A város adókat és díjakat szedhet. Ingatlanoikat eladhat és vehet. Kölcsönvételre jogosult. Terhes szerződéseket köthet. Költségvetést és számadást elfogadhat anélkül, hogy egyéb határozatok példájára más czélből, mint tudomásulvétel végett, a tartomány főnökéhez felterjessze, ki a költségvetésben is csak azt vizsgálja: váljon a kivetett adók nem túlságosan magasak-e, hogy továbbá a korona- és fejedelmi javak nincsenek-e túlságosan megterhelve, s hogy végül a kötelező kiadások megfelelő figyelemben részesültek-e?

Az az élestekintetű autokrata nagyon jól fixirozza azon pontokat, melyek területén a helyi önkormányzat kezelésében a polgári szabadság érvényesülésének lehető tág teret kell nyitani. Mert elvégre oly óriási földterületen, mintegy százharminczmilliónyi alattvaló felett uralkodva, észszerű és természetes is, hogy az intellektuális erők fókusaiban a helyi önkormányzat gyakorlása körül a polgári szabadságnak legalább oly mértéke érvényesüljön, mely a polgárok megelégedését egyelőre biztosítja. Kérdés azonban, váljon a decentralizált önkormányzati jog gyakorlásának területén kifejlődő kultúra és közgazdasági élet, nem-e nyújt tápot magasabb aspirációkra? Nem-e ébreszti fel a szabadság utáni vágyat? És nem-e vezeti a városok polgárságát azon kötelességek teljesítésének tudatára, hogy ok nem pusztán a helyi életben kifejthető cselekvés szabadságának élő alanyai, hanem egy elnyomott országnak polgárai; tehát elől kell járniok a közszabadság kivívásának nagy céljában és annak megvalósításában ....

A most idézett két példából nyilvánvaló, hogy ugyanazon állam területén, mint fér el a népszuverenitás kormányformája mellett a legkorlátoltabb helyi önkormányzat; és mint juthat érvényre egyeduralmi államban a legszélesebb alapon nyugvó autonómia!

Ne kutassuk az ellentéteknek mélyebbreható indokait. A vázolt tényekből azonban annyit mégis konstatálunk, hogy eszményi értelemben vett szabadság csak oly államokban él és virágzik, hol az ezen fogalmat kimerítő közszabadság és polgári szabadság intézményeit törvény statuálja és bizto-

sítja; hol az országos önkormányzat és a helyi önkormányzat egymást kiegészítőlég teljes harmóniában áll.

Nemzeti egységükben hatalmassá vált államok, népképviselői alapon nyugvó kormányformájuk mellett, fejlődésük fokozataiban, nagy súlyt helyezhetnek a polgári szabadság megvalósítását biztosító önkormányzati jog kiterjesztésére, mert a nemzeti egységben kifejezett erő, magában az autonom-jog kiterjesztésének tényében, a nemzeti jólétet elősegítő és megszilárdító oly eszközt teremt, mely magában foglalja az állam kulturális és közgazdasági boldogulásának legfontosabb feltételeit.

Míg tehát a nemzeti egységre bizton támaszkodó állam, alkotmányos életének folyamatán, a legsúlyosabb hazafiúi gondoktól és aggodalmaktól menten, akadálytalanul tör a nemzet szellemi és anyagi érdekeinek megvalósítását célzó nagy feladatok teljesítése felé; addig a nemzeti konszolidáció nagy feladataért küzdő államoknak főtevékenységét, erejüknek teljességét, a nemzeti egység közvetlen céljának megvalósítására kell koncentrálniok; tehát az autonom-jog gyakorlására hivatott szerveit is akként kell berendezniük, hogy ezek a nemzeti egység megvalósításának számottevő és megbízható tényezői legyenek.

Ám ha az állam organikus életében megnyilatkozó fejlődés folyamatán a helyes mértékben szabályozott autonom-jog, a nemzeti egység szolgálatán kívül, a kulturális és közgazdasági élet föllendítésének is alkalmas eszközéül bizonyul: akkor a hivatása magaslatán álló törvényhozásnak sikerült megteremtienie azt a hatalmas alapot, mely szervezeté-

nek nemzeti tartalmán kívül az egységes fejlődésnek egyéb szükséges és hasznos attribútumait is magában foglalja.

Az előrelátó és statusfőrtfiúi bölcsességgel gondolkodó és cselekvő országos kormányzat megállapítja mindenekelőtt az ország minden polgárával közösérdekű nagy állami célokat és nemzeti feladatokat és teljes erejével küzd azoknak megvalósításáért. E nagy célok és feladatok mellett az egyéni érdekeknek és vonatkozásoknak háttérbe kell szorulniuk. Az egyén legfeljebb a kötelességek teljesítésének küzdő vonalában érvényesül; s ha a szükség úgy kívánja, egyelőre le kell mondania még a polgári szabadság élvezetének birtokáról is.

Ezen szempontok figyelembe vételével konstatáljuk tehát, hogy a közigazgatás modern rendezésének kérdésénél nem indulhatunk impozáns példák és pusztá sablonok után, hanem számolnunk kell elsősorban az állam létező viszonyaival és annak kitűzött céljaival. Másodsorban pedig figyelembe kell vennünk a rendelkezésünkre álló erőket és eszközöket.

Oly államokban, hol a közigazgatás rendszere intézményes módon, régi tradíciókon épült fel; s hol a polgári jólét és áldozatkészség önként ajánlotta fel közreműködését a legerhesebb közigazgatási teendők ellátásában: ott az autonóm-jog gyakorlatának magas színvonalában feltaláljuk az állandóság jellegét.

De fejlődő nemzeteknél, hol új intézmények megteremtésével lehet csak a nemzet jólétét fokról-fokra előbbrevinni; hol a változó viszonyokkal még a meglevő intézményeknek maguknak is át kell gyakran alakulniuk: az ily államokban az államfő-

fiúi bölcsességnek kell megtalálnia az utakat és módokat, melyek szerint a közigazgatás rendszerének és szervezetének a változott országos viszonyokhoz mily mértékben és mily vonatkozásban kell hozzá idomulnia és simulnia.

Bár igaz, hogy az autonóm-közigazgatás körében érvényesülő egyéni tevékenység és közreműködés a célszerűségi elvek megvalósítása mellett az egyének polgári szabadságát, tehát legfőltettebb egyéni kincsét biztosítja; emez egyoldalú előny és tevékenység még távolról se meríti ki a polgári kötelességek teljességét; sőt az állam és nemzet iránt tartozó kötelességek mellett ez a ridegség és önzés egyoldalú színében tűnik fel; nem gondolván egyébre, mint a polgári megelégedésnek szűk keretben való megvalósítására.

E tétel azért nem jelenti azt, hogy az állami élet fejlődésében és a nemzet boldogulásának biztosításában a polgári szabadság érvényrejutása jelentéktelen tényező. De igenis jelenti azt, hogy meg kell különböztetnünk azon feladatokat, melyek a nemzet individuális életével azonosulva, magasabb állami érdekeket és célokat érintenek, azoktól, melyek az egyéni szabadság érvényesülésével kapcsolatban összetett erejükben fontos tényezői az ország jólétének és a nemzet életerős fejlődésének.

Ha a közjogi intézményeket az objektív kritika szjgoru mérlege alá állítjuk, akkor be kell látnunk, hogy bármely jogalkotás, helyes és célszerű megvalósítás, tehát okos gyakorlati kivitel nélkül éppen oly lélek nélkül való test, mint a közigazgatás intézménye, önkormányzat nélkül.

Hiába tehát a legragyogóbb törvényalkotás, ha nincs oly szervezet, mely a törvényhozó intencziójának színvonalára emelkedve, öntudatos tevékenységgel gyakorlati érvényt szerez a törvény rideg rendelkezéseinek. De hiába az alkotmányos kormányzatnak minden néven nevezett írott előnye is, ha nincs az országnak a nemzet vágyaival, közérzületével és egyéb sajátosságaival összeegyeztethető oly közigazgatási rendszere és szervezete, mely az élet mindennapi igényeinek helyes és czélszerű kielégítésével nagy mértékben hozzájárul a nemzet jólétének és megelégedésének biztosításához.

Alkotmányos állami élet funkciója erőteljes és szabadságbiztosító csak úgy lehet, ha a törvényalkotásokban megvalósuló alkotmányos szabadságot a nemzet génuszával azonosuló helyes közigazgatási rendszer egészíti ki; – rendszer, mely paritásos alapon magában foglalja a czélszerűen szabályozott autonóm-szerveknek szabad működését és a közigazgatás egész területén való érvényesülését. Szóval arra kell törekednünk, hogy testet öltjön és megvalósuljon azon nagy elv, mely szerint: *«az alkotmányos szabadság és polgári szabadság harmóniája, alapja és kiapadhatlan forrása az állami jogrendnek és nemzeti jólétnek!»*

II. RÉGI KÖZIGAZGATÁSUNK.

A rendi állam szerkezete nem alkalmas arra, hogy benne a közigazgatás helyes rendszere kifejlődjék s hogy annak partikuláris érdekek kultusza folytán kimerült talajában életerős gyökereket verjen.

A rendi alkotmány oly nagyszabású országos dolgokkal van elfoglalva, hogy az egyes polgárok ügyeivel nem ér rá bibelődni.

A rendiség csak egyes osztályokat ismer; azokat ruházta fel különös kiváltságokkal és jogokkal; azoknak kezében van összpontosulva a befolyás és a hatalom anélkül, hogy a kormányzottakat, tehát a nemzet túlnyomó többségét törvényes garanciák védenék az uralkodó osztály túlkapásai ellen.

Azon körülmény, hogy a nemesség gyakorolja a követek küldésének és visszahívásának jogát és ok látják el azokat utasításokkal is; hogy közhivatalt csak a nemesek viselhetnek és így a bírói funkciók teljesítésére is csak ők választhatók; mindez elég bizonyíték arra, hogy a most felsorolt feladatok a rendi alkotmány erejét kimerítik; s az ezen feladatokkal nem homogán intézmény vagy funkció a szó valódi értelmében majdnem ismeretlen terület a köztéren szereplők előtt.

Bármily kegyeletes érzés fűződjék is az akkori viszonyok között »az alkotmány védőbástyája« értékében jelentkező municzipális rendszer szép emlékéhez, — egyet konstatálnunk kell; s ez az, melyszerint maga a rendszer állotta útját annak, hogy benne a közigazgatás fontos feladata érvényesüljön s mint a polgári szabadság elsőrendű tényezője a maga célját megvalósíthassa.

A rendi alkotmány közigazgatásában sem rend, sem rendszer nem fejlődhetik. Kuszáltság, szövevényesség és bizonytalanság jellemzik eljárását és cselekvéseit. — Sötét vonalként húzódván végig gyakorlati tevékenységében a túlnyomó tömeget elégtelenséggel és keserűséggel eltöltő azon jel-

lemző vonás, melyszerint hatalmát rendszerint csak az osztályérdek támogatására használja fel.

Szép és nagy iskola volt a vármegyék gyűlés-terme; hol a nemes, nemzeti és vitézlő táblabírák lelkes versenyre keltek a hazafias érdemek kivívásában. Minden megye terme egy-egy kis országgyűlés, hol az ország sérelmei és a nemzet követelései; a nemzeti jogok és közhasznú intézkedések iránt támasztott igények, megvalósítás céljából a követek utasításába belefoglaltattak.

A municzípiumoknak e széles körben mozgó feladata okozta tehát, hogy a nagy eszmékkel és gondolatokkal telt elmékbe az ország lakosainak eligazításra és szabályozásra váró apró dolgai már nem férközhettek be. Szóval a mindennapi bajok és gondok felett való örökös és gondoskodás már kiesett a municzípiumok gondja és gondoskodása köréből.

A rendi alkotmány ekként rásütvén sajátos bélyegét a municzipiális életre, ezen jelleggel találkozunk valamivel enyhébb formában a járásokban, a városokban és a községekben egyaránt.

Egyébként községi élet közigazgatási értelemben és vonatkozásban egyáltalán nem is létezett. Hisz a földesúri hatalom minden téren, különösen pedig a jogszolgáltatás terén, önkényének járma alá hajtotta a község összes lakosait.

Önkormányzati értelemben még legnagyobb darab közigazgatással találkozunk a városokban. Mert, bár igaz, hogy a városok is követküldési jogot gyakorolván, közvetett részesei voltak a törvényhozásnak; mindazonáltal királyi végzemények és privilegiumlevelek oly kiváltságokkal ruházták

fel a városokat, melyek szerint önválasztotta képviselőtestületeik és tisztviselőik által, önalkotta statútumok alapján saját ügyeiket önmaguk intézték és így a polgári szabadságnak bizonyos mértékében részesültek.

A most elmondottakból tehát egy nagy igazság domborodik ki; s ez az, hogy oly társadalomban, hol előjogokkal és kiváltságokkal egyes társadalmi osztályok keletkeznek és ezeket törvényemelte válaszfalak különítik el a társadalom túlnyomó számában levő alanyaitól; oly társadalomban, hol jogosultak és jog nélkül valók, uralkodók és kormányzottak állanak egymással szemben és így hiányzik köztük az ethikai értelemben és gyakorlati megvalósulásban is az élet- és érdekközösség; az ily társadalom kebelében lehet beszélni közigazgatási tengődésről, ámde az ily államszerkezet mellett a modern közigazgatás megteremtésének még alapvető gondolatáról sem lehet szó.

Avagy elképzelhető-e, hogy egy rendi államban, hol a decentralizált törvényalkotásban való részesedés joga a vármegyék és városok kiváltságai közé van utalva; s hol a közigazgatás rendszere az önkormányzati jog gyakorlásának kizárásával a dikaszteriális centralizáció nyűgében senyved; hogy ily ellentétes rendszert inauguráló államszervezet keretében egy életerős és egészséges közigazgatási rendszer kifejlődhessék és az a polgári szabadságnak szülőanyjává vállják?

A jó közigazgatásnak egyik fő követelménye, hogy jótékony szelleme egyenlő mértékben hassa át a nemzetnek minden rétegét. Kelléke, hogy nemzeti tartalommal bírjon. Feladata pedig, hogy rá-

termett tisztviselő kara, az osztályérdekek kizárásával, hivatali működésének és tevékenységének körében nyújtson jogbiztonságot, teremtsen rendet és eredményezzen megnyugvást.

A helyes és jó közigazgatás szabályozó elve: a *czélszerűség!* Az élet naponként felmerülő viszonyainak és bajainak közmegnyugvást biztosító, gyors elintézése, ez a jó közigazgatásnak legeminensebb feladata. Hiszen nincs oly bölcs, oly körültekintő és leleményes törvényhozó, mely az életviszonyok által felszínre vetett nagyon sok és tán köztük igen fontos esetre törvényt avagy szabályt alkosson. A szakszerűen és hivatásosan kezelt közigazgatásnak legszébb feladata tehát, hogy a létező viszonyok objektív és körültekintő mérlegelésével határozzon, intézkedjék és cselekedjék akként, hogy eljárásában a közérzület minden kételkedés kizárásával megnyugvást találjon.

A közigazgatási funkcióknak ily magas színvonalon érvényesülő ellátásához sok tudás, ügyszeretet, teljes elfogulatlanság és hazafias, tiszta érzés kívántatik. S bár ez utóbbit a rendi állam közigazgatásától megtagadni nem lehet, ámde sem a tudás, sem az ügyszeretet, sem az osztályérdek által megvesztegetett szigorú objektivitás nem tartoztak annak elsőrendű előnyei és erényei közé.

Szívesen elismerjük, hogy a municzípiumokban, mint a területi érdekközösségnek úgyszólván kizárólagos színhelyein, hazafias érzéstől erősen lüktető közszellem uralkodott. De éppen a közszellemnek e magas szárnyalása és a haza sorsa felett soha meg nem szűnő aggódó töprengés eredményezte, hogy a vármegye vezető férfiai mindenre gondoltak inkább, csak a honpolgárok mindennapi bajainak

javítására és szükségleteinek kielégítésére legkevésebbé; minélfogva a nemzet nagy zömének polgári jogait megvédeni és biztosítani hivatott és ennek megelégedését eredményező jó közigazgatás ismeretlen fogalom volt a rendi államban.

Nagy és mélyreható átalakulásnak kellett tehát hazánkban bekövetkeznie, hogy a helyes és célszerű közigazgatás kiépítésének lehetősége megtalálja törvényes intézményeken nyugvó bázisát. – E nagy átalakulás az 1848-ik évben következett be, midőn a nemesség kiváltságos előjogairól nagy-lelkűen lemondván, a rendi alkotmány megszűnt, és az egyenlő teherviselés elvének kimondásával, ennek helyébe a népképviselési alapra fektetett parlamentáris rendszer lépett.

Elvégre hazánk eljutott azon várva-várt nagy célhoz, mely fordulópontot képez a nemzet közéletében, s mely új érat nyitott meg úgy az országos kormányzat, mint a közigazgatás terén.

A törvényhozásban való részesedés, illetőleg az országos önkormányzatnak decentralizált joga, a népképviselési alkotmányban központi szervezetet nyer. A dikasztériális rendszer megszüntetése mellett pedig, az önkormányzati közigazgatás decentralizációjának megteremtésével, az alkotmány sánczai közé felvett magyar polgárság felett felragyogott a szabadság napja, egy szebb és boldogabb jövő virradásának reményét hintve a hazafiasán érző szívekbe.

Az 1848. évi 16., 17., 23. és 24. törvény-cikkelyek habár ideiglenes értékükben, de már pozitív rendelkezéseket tartalmaznak az ország közigazgatási rendjét illetőleg.

Fájdalom azonban, a verőfény nem tartott sokáig. Magyarország ege teljesen elsötétült. Az aggodó hazafiság a kaszinók, gazdasági egyletek és dalárdák társadalmi köreibben merte csak félőn felgyújtani halovány mécsvilágát. Legfeljebb egy-egy elhangzó dal árulta el a borongó lelkeknek gondját, kesergéseit; közbe-közbe egy szebb jövőnek felcsillanó reményét.

Az abszolút uralom alatt reánk nehezedő cenzúrázó rendszer gátat vetett a közigazgatás kifejlődésének és benne az önkormányzati tevékenység megvalósulásának.

E zsibbasztó, mély álomból csak az 1867. évben bekövetkezett kiegyezés ébresztette fel a nemzetet; midőn a jogfolytonosság elvén, visszaállított nemzeti alkotmány visszaadta ismét a nemzetnek önrendelkezési jogát; alkalmat nyújtván arra, hogy a nemzet úgy a kormányzat, valamint a közigazgatás terén is megalkossa mindazon intézményeket, melyek az ország felvirágoztatására nélkülözhetetlenek.

Nincs tehát még negyven éve, hogy a magyar nemzet előtt ott állott a közigazgatás pusztá területe; a rendi alkotmány elavult és időszerűtlen emlékeivel; melyek pusztá történeti értékükben semmi támpontot nem nyújtottak arra, hogy azok alapján az alkotmányos magyar állam közigazgatásának modern rendszere kiépíttessék.

Tehát egész új alapon megteremteni egy közigazgatási rendszert és szervezetet, mely a magyar nemzet vágyaival és közérzésével kellő összhangzásban áll, s mely idők folyásával a polgári szabadság kifejlődésének is megfelelő keretűl szolgál, valóban nagy és nehéz feladat volt. Annyival

is nehezebb, mert országunkban hiányozván az erőt és hatalmat képviselő nemzeti egység, a magyar nemzet szuverenitására való tekintettel, nem oly könnyű megtalálni a legalkalmasabb formát és rendszert, melynek keretében a magyar közigazgatás megteremtendő és tovább fejlesztendő lesz.

A legelső és legfontosabb jogalkotás »*A bírói hatalom gyakorlásáról*« szóló 1869. évi IV. t.-cz. volt, melynek 1. §-a kimondja, hogy: »Az igazságszolgáltatás a közigazgatástól elkülönítettik.«

Nagy és fontos elvek vannak e néhány szóban kifejezve. A rendi állam közigazgatásának nagyobb része, vagyis a jogszolgáltatás törvényszerint minősített független bírói testület ellátására ruházott; s e szétválasztás tényével individuális egységet nyert a magyar közigazgatás rendszere is.

Míg azonban a magyar igazságszolgáltatás az Európaszerte fejlett jogviszonyok között csakhamar magas színvonalra emelkedett, addig közigazgatásunk fejlődésének még számtalan akadályal kell megküzdenie, amíg czéljának és rendeltetésének a szó legnemesebb értelmében képes lesz megfelelni.

III.

KÖZIGAZGATÁSUNK FEJLŐDÉSE.

A parlamentáris állam rendszere bár megnyitotta az alkotmány sánczait az ország minden polgára előtt, ennek daczára a régi nemességet a kiváltságos előjogok tradíciója alapján ott látjuk az első vonalban azok sorai között, kik a parla-

mentben és kik a közigazgatás szolgálatában kívánnak érvényesülni és ekszisztenciát találni.

Az 1871. évi XXXI. t.-cz. alapján eszközölt bírósági rendezés elannyira kimerítette a bírói kvalifikációval felruházott egyének szükséges készletét, hogy – különösen a kir. aljárásbírói állásokra – számtalan oly egyén is neveztetett ki, kik a megfelelő elméleti ismeretek hiányában, csak valamelyes gyakorlati tapasztalatot tudtak kimutatni.

Ily módon a minősítéshez kötött, nyugdíjképes és független bírói állások a jogtudós egyének javarészeivel betöltetvén, a közigazgatási szolgálatra a hivatalt keresők és arra szorulóknak státusának rendszerint már csak az a nagy átlaga maradt, mely bizonyos családi összeköttetésekre támaszkodva, tudás, képesség és munkakedv hiányában, mint letört ekszisztencia keresett menedéket; vagy csekély töredékben nemes ambíciótól vezérelt oly egyének, kik magasabb aspirációk kielégítése céljából keresték fel a vármegyei közszolgálat terét.

Azok a nagy tehetségek pedig, kik mint a municipális életnek vezető alakjai, oly kiváló szerepet vittek az ország ügyeinek intézésében és a vármegyei közszellem irányításában: hivatásuk színterét feltalálták a parlamentális élet hazafias küzdelmeiben, hol, mint egy kitűnő iskolának kiváló tanítványai, komoly, higgadt és tárgyilagos tanácskozási modorukkal, az egyéni hiúságot kizáró szereplésükkel valóságos díszzeivé váltak a magyar parlamentnek.

Ilyenek voltak az auspícziумok, melyek mellett egy óriási átmenettel és rendszerváltozással megteremtendő volt a magyar közigazgatásnak amaz

új törvényes rendje, melynek kidomborodó individualitása mellett feladata volt a magyar nemzeti érdekek megvédése, a jogbiztonság megteremtése és ápolása és a mindennapi életviszonyok czélszerű szabályozása és azok bonyodalmainak megnyugvást keltő elintézése.

De meg voltak-e ennek a helyes és czélszerű közigazgatási rendszer megteremtésének a megkívántató garanciái? Voltak-e oly törvényeink, melyek megszábták volna korlátait a hivatalos cselekményeknek és eljárásnak, melyeken túl a felelősség nélkül való hivatalos önkény nem csaponghat?!

Minden mélyreható átalakulásnál és új rend megállapítása körül a nemzet nagy türelmére, elnézésére és áldozatkészségére van szükség; míglen a régi talaj feltörve, kellően előkészítve és megmívelve alkalmassá válik arra, hogy benne a nemzet génuszával azonosuló közigazgatási rendszer kifejlődjék és életerős gyökereket verjen.

A magyar nemzetnek történeti múltja; nemzetiségi szempontból vett konglomerált összealkotása; sajátos karaktere és életnézetei nem engedik meg, hogy bármely idegen államnak – tán ott kitűnően bevált – közigazgatási rendszerét vegye mintául és aszerint rendezkedjék be. A mi hazánk ősi talaja nem alkalmas idegen plánták befogadására és leivételére. Épp azért fontolóra kell vennünk államéletünk jellegzetének minden vonatkozásait és azok objektív felismerésével és bírálatával kell lépésről-lépésre előbbre haladnunk azon a göröngyös úton, mely öntudatos munka és fejlesztés mellett végeredményében mégis csak a nemzet minden rétegét

kielégítő helyes és czélszerű közigazgatás törvényes rendszerének céljához vezet.

Az első jogalkotás e téren az 1870. évi XLII. t.-cz. volt, mely »A töztörvényhatóságok rendezéséről« rendelkezve, ezen gyűjtő fogalom alá vonta össze a régi municzípiumokkal együtt a volt szabad királyi városokat és kerületeket; felsorolván egyben a 88. §-ban azon történeti hagyomány alapján igényjogosultságra nem alkalmas és hivatott városokat is, melyek a hivatkozott törvény által szintén köztörvényhatósági joggal ruháztatnak fel.

Ezen törvény megengedi a köztörvényhatóságoknak, hogy: »országos ügyekkel is foglalkozhatnak, azokat megvitathatják, egymással és a kormánnyal közölhetik s kérvény alakjában a képviselőházhoz közvetlenül felterjeszthetik.«

Ugyancsak ezen törvenyzikkely 16. §-a biztosítja a törvényhatóságoknak azon jogát, melyszerint: »A törvényhatóság jelen törvény korlátai között felírhat egyes kormányrendelet ellen a végrehajtás előtt, ha azt törvénybe ütközőnek vagy a helyi viszonyok miatt czélszerűtlennek tartja. De ha a miniszter a végrehajtást követeli a kormányrendelet azonnal és feltétlenül teljesítendő és végrehajtandó.«

Az 51. §. szerint: «A közgyűlési jegyzőkönyvek hiteles másolatai a belügyminiszterhez a hitelesítéstől 30 nap alatt, egyes jegyzőkönyvek pedig egyik vagy másik miniszter kívánatára rögtön felterjesztendők.»

A köztörvényhatósági bizottság áll felerészben a legtöbb adófizetőkől, másik felerészben pedig a választóközönség választottjaiból s az ekként össze-

alkotott törvényhatóság egyeteme választja minden hat évben azt a tisztikart, melynek kvalifikációját a 66. §. általában imígy határozza meg: «Tisztviselővé csak az lehet, aki életének 22-ik évét már betöltötte; a magyar állam polgára; se csőd, se bűnvádi kereset, se büntetés alatt nincs, se becstelentő büntettek miatt elítélve nem volt.»

A főjegyzőre és árvaszéki elnökre a jogi tanfolyam elvégzése, a tiszti ügyészre pedig az ügyvédi oklevél bemutatása a külön kellék.

Mindezekre ráadásul gyakorolni fogják az önálló törvényhatóságok: «az önkormányzatot és az állami közigazgatás közvetítését.»

Ezekben adván lényeges vonásait a magyar közigazgatás rendezésére irányuló legelső jogalkotásnak, keresetlenül is elibénk tárul a vármegyék és az ezekkel egy kategóriába helyezett városoknak közjogilag nem helyeselhető azon elnevezése, mely egyenes és határozott utalást tartalmaz a régi municípiumokra és azok szerkezetére. Holott a hivatkozott törvénynek történeti leszármaztatás szempontjából nincs igaza azért, mert a szent király idejében keletkezett «*Vármegye*» sokkal régibb és találhatóbb elnevezése a rendi alkotmány idejéből fennmaradt municzipális területeknek; továbbá, mert a municzipális rendszernek a 16. §-ban fentartott foszlányai az új rend keretében csak a hazajáró lélek visszavágyó sóhajának értékében jelentkeznek; és mert a szabad királyi városok lakosai sohase voltak a nemesi kiváltságok oly mértékével felruházva, mely őket a «municípiumokkal» egy színvonalra emelte volna és mert a 85. §-ban húsz oly város is fel van sorolva, melyek új közjogi állású-

kat csupán ezen törvénnyel nyerték. Ezek alapján tehát bátran megállapíthatjuk, hogy míg a régi municípiumokat a *vármegye* elnevezés történelmi alapon megilleti, addig a városoknak «köztörvényhatóság» elnevezéssel való megjelölése sem történelmileg, sem közjogilag nem indokolható.

A fogalom helyes kifejezését nélkülöző «*bizottság*» szót is ott találjuk a törvényhatóság egyeteme képviselőjének megjelölésében. Holott e szó, «*bizottság*» egyáltalán nem fejezheti ki a vármegye közönységét; tehát azt a státust, mely önkormányzati hatáskörben még országos kérdéseket is hivatva van tárgyalni és e részben megállapított és határozatba foglalt akaratát a törvényhozással megszívlelés és követés céljából közölni.

Egy oly történelmi nagy fogalmat, mint a «*vármegye*» a bizottság szó nem fejezhet ki. Ez a vármegyére nézve oly lealacsonyító, kicsinyes fogalom, melyet a község képviselőtestülete is csak alárendelt feladattal, avagy megbízással szokott saját kebeléből esetről-esetre kiküldeni.

Ám ha az egész nemzet, szuverén hatalmának kifejezése gyanánt jelentkező törvényhozó testületet a «*képviselőház*» elnevezéssel tisztelte meg: akkor bizonyára helyes és indokolt lett volna, ha az alkotmánynak régi védőbástyáit, a rendi alkotmány törvényalkotó testületének e régi funkcionáriusait, illetőleg a köztörvényhatóságoknak részben alkotmányos úton megválasztott státusait hasonló módon «*vármegyei képviselőtestület*» elnevezéssel jelöltük volna meg, annyival is inkább, mert úgy a rendezett tanácsú városok, mint a községeknek is azonos módon összealkotott képviselőtestületeik vannak.

Végzetes fogyatkozását mutatja a törvénynek a fentebb idézett 66. §., mely a megyei közszolgálat egész területén, a szorosán vett közigazgatási szakban, a főjegyző, árvaszéki elnök és tiszti ügyész kivételével semmiféle jogi képzettséget nem követel. Ha most már ezzel a törvényes állapottal szemben figyelembe vesszük azon körülményt, hogy a köztörvényhatóságok rendezéséről alkotott törvény életbeléptekor még sem kodifikált kihágási törvény, sem az ezt szabályozó kormányrendelet megalkotva és életbeléptetve nem volt, fogalmat alkothatunk magunknak arról, hogy azok a 22 éves, csőd alatt nem álló, büntetlen előéletű magyar honpolgárok, tán némely helyen még a magyar nyelv tudásának is felületes ismeretében, minő gyászos jogszolgáltatást gyakoroltak a honpolgároknak szabadságát és vagyoni érdekeit érintő fontos rendőrbíráskodás eseteiben.

Ehhez járult még a «nemzeti egyenjogúság» tárgyában megalkotott 1868. évi XIV. t.-cz., mely az 1. §-ban kimondja ugyan, hogy: «Magyarország összes honpolgárai az alkotmány alapelvei szerint és politikai tekintetben egy nemzetet képeznek, az oszthatlan magyar nemzetet»; ámde «az országban divatozó többféle nyelvek» korlátlan használatát érintetlenül hagyja és így a közigazgatás területén érvényesülő szabadválasztás elvének gyakorlati szankciójával bő teret nyit a nemzetiségi aspirációk korlátlan felburjánzására.

Ezek szerint tehát a törvény nélkülözvén a jobbiztonságnak és a magyar nemzeti állam egységének kialakítására vonatkozó legfőbb gondoskodást és garanciákat, hiába is keresnök annak ren-

delkezései között a polgári szabadság megvalósítására irányuló önkormányzati szervezetet; mert míg egyrészt a kormány végrehajtó hatalmát képviselő főispáni omnipotencia ólomsúlyal nehezedett a megyei önkormányzat organikus életére, addig másrészt a törvény 51. §-ában a kormány részére fentartott «*jóváhagyási jog*» gyakorlása megyei önkormányzatunk rendszerére rásütötte a centralizáció bélyegét.

A fentebb vázolt szembetűnő hiányokon és fogyatkozásokon kívül törvényünknek még csak két nagy hiányára, illetőleg hézagosságára kívánunk reámutatni. Egyik a magyar nemzeti *tanügy* érdeke; másik pedig a *közgazdasági* érdekeknek teljes mellőzése; melyek pedig a helyes és célszerű magyar közigazgatás alkotásra képes rendszerének oly számottevő integráns részei, melyek nélkül sem egységes magyar nemzeti államot kiépíteni, sem a magyar nemzet vagyoni jólétének előmozdítását biztosítani nem lehet.

Még csak egy megjegyzésünk van fejlődő közigazgatásunk mai rendszerére; s ez az, hogy a hatósági funkciók és szervek nincsenek elég éles megkülönböztetéssel elválasztva az önkormányzat jogaitól és szerveitől és nincsenek megjelölve azon ütköző pontok, melyek találkozásánál mindkét szervezetnek harmonikus együttműködését a haza polgárainak közérdeke megkívánja. Így többek között azon állami érdekek, melyek megvalósítása tekintetében átruházott hatáskörben az önkormányzat szervei és közegei is közreműködnek, elválasztandók azon érdekektől, melyeknek egy elhatárolt területen való megvalósítása, az önkormányzati szerveknek kizárólagos joga és kötelessége.

Lényegében nagy szolgálatot tett a »közigazgatási bizottság«, intézményét létesítő 1876. évi VI. t.-cz. a közigazgatás általános javításának és fejlődésének. Nem pusztán azért, mert összekötő kapcsolatot létesített a törvényhatóság és kormány között; hanem különösen azért, mert a törvényhatóság tanügyi érdekeit bekapcsolta a bizottság feladatai közé; mert továbbá a 13. §. értelmében »intézkedik az iránt, hogy a törvényhatóság területén a közigazgatás összhangzatosan eszközöltessék és az összes akár kinevezett, akár választott közegek egymást támogassák, teendőiket összevágólag teljesítsék.« Mivégből (15. §) »A közigazgatási ágak főnökei minden havi rendes ülésben részletes jelentést tesznek a saját hatáskörükhez tartozó közigazgatási ág állapotáról, a netán felmerült nehézségek, akadályok és összeütközésekről.«

Formailag nem helyeselhetjük ugyan, hogy egy nehezen mozgó társas hatóság havonkénti üléseiben széternyedtt felelősség mellett határoz, sokszor tán halasztást alig tűró konkrét esetekben is. De más oldalról az a körülmény, hogy a tanügy, útügy, közegészségügy, és árvaügy, továbbá a szociális kérdésekkel a kivándorlás ügye; s végül az erdőügyi albizottság működése és a törvényhatóság területére kinevezett közigazgatási előadó közreműködésének belevonása: oly előnyös és hasznos jelenségek, melyek kétségbevonhatatlanul igazolják a hazai közigazgatásnak öntudatos fejlesztésére irányuló gondoskodást.

A jogbiztonság terén hasonló módon nagy haladással találkozunk az 1883. évi I. t.-cz. megalkotásával; mely az államigazgatás egész vonalán

megállapítja a törvényes minősítésnek azon minimális mértékét, melyhez az egyes hivatali állásoknak, illetőleg ezek csoportjában alkalmazottak hivatalos állásának elnyerése kötve van.

Az 1870. évi XLTI. t.-cz. némely rendelkezéseinek megváltoztatását, illetőleg módosítását tartalmazó 1886. évi XXI. t.-cz. mely »*A törvényhatóságokról*« szól s mely a főispánnak az állandó választmány vezetésére vonatkozó előlülési jogát biztosítja, míg egyfelül hozzásimul a fentebb idézett 1876. évi VI. és 1883. évi I. törvénycikkelyek rendelkezéseihez, addig jellemző alapvonásaiban marad minden a régiben. Azonban a törvényhatósági joggal felruházott városokra nézve, azok közjogi állását, vagyonkezelés szempontjából a községek helyzetével egy színvonalra degradálja, midőn a 14. §-ban kimondja, hogy: »a törvényhatósági joggal felruházott városok háztartási ügyeire nézve a községi törvény rendelkezései irányadók.«

A közigazgatási járásról, mint önálló és egyénileg kifejtett önkormányzati szervről beszélni egyáltalán nem lehet.

Funkciója közvetítő és a területén levő községekkel szemben ellenőrző, tehát tevékenységének alkotó eleme hatósági és nem önkormányzati, mert hiszen az autonom feladat teljesítésének lehetőségéből hiányzik a leglényegesebb kellék: az életközösség.

Ennek az életközösségnek kell bizonyos vonatkozásokban kifejlődnie és legott kidomborodik a járások önkormányzati individualitása; és a területi közösség gondolata alapján sok oly szükséges és hasznos közintézmény létesülhet a járás székhelyén

és területének egyéb pontján, melyek direkt a járás lakosságának, közvetett módon pedig az ország-fejlődésének is előnyére válnak.

De később még mindezekre visszatérünk.

A községi közigazgatás törvényes szabályozásáról az 1871. évi XIII., illetőleg 1876. évi V. és az 1886. évi XXII. törvénycikkelyek rendelkeznek. — És miként a köztörvényhatóságok rendezésénél a szabad királyi városok a vármegyékkel ugyanazon közjogi tekintet alá vonattak, éppen oly tévedése az idézett törvénynek, midőn a rendezett tanácsú városokat csekély eltéréssel a kis- és nagyközségekkel egy kategóriába helyezte és e ténnyel azok intellektuális nívóját oly szembeszökő módon degradálta.

Az 1886. évi XXII. t.-cz. 22. §-a, mely a r. t. városok jogait és kötelességeit írja elő, csak alig valamivel több azon jogoknál és kötelességeknél, melyeket a törvény 21. §-a a kis- és nagyközségekre hárít. Holott, ha figyelembe vesszük azon nagy távolságot, mely a városok és községek intellektuális tartalma közt elterül, csudálkozással kérdezzük: váljon a törvény ezen valóban érthetetlen rendelkezésével a községek intellektuális tartalmát akarta-e túlbecsülni, vagy pedig a városok ethikai és szellemi nívóját az őket megillető színvonalról lesülyeszteni?

Legnagyobb súllyal nehezedik azonban a rendezett tanácsú városokra azon egyenlő elbánás, melyszerint a törvényhatóságoknak a törvény 24. §-a alapján a városok felett gyakorolt gyámkodását ugyanazon esetekben egyenlő mértékben alkalmazza a kis- és nagyközségekkel. A felügyeleti jog gyakorlatának e valóban érthetetlen sablonja éppen

oly színben tűnik fel előttünk, mintha elemi iskolás fiukat és szakpályán lévő érett ifjakat ugyanazon fegyelem és ellenőrzés alá kényszerítenők.

De még ennél is végzetesebb tévedést tartalmaz a törvény 26. §-a, mely a köztörvényhatóságnak a r. t. városok és községek belügyeibe való beavatkozást akkor is megengedi, ha: *«a közigazgatás vagy közbiztonság érdeke azt megköveteli.»* A felsőbb hatóság önkényének e tárt kapuja teljesen illuzoriussá teszi még azt a csekély kis autonómiát is, melyet a községek számára a határozathozatal, a statutumalkotás és ezeknek saját szerveik által való végrehajthatása biztosít.

A törvénynek ily rendelkezései nemcsak nem alkalmasak arra, hogy a város – községek lakosságát az önkormányzati jog gyakorlásának helyes és czélszerű kezelésében megedze, hanem igenis alkalmas arra, hogy a polgárok lelkéből kiölje az önbizalmat, a köztevékenység iránt táplált hajlamot és lelkesedést; s hogy különösen a kulturális és közgazdasági törekvésekben haladó városokat legszebb fejlődésüknek fele útján feltartóztassa és vagy szomorú stagnáczióra kárhoztassa, vagy a lehangoló elkedvetlenedés hatása alatt talán soha helyre nem hozható visszafejlődésre kényszerítse.

Az a nehézkesség, mely a kölcsönvételeknél, a község vagyona felett való rendelkezés és a kisa-játítási eljárás hosszas procedúrájában a városok fejlődésének útját állja, tán érthető és indokolt a saját ügyeit kellő gondossággal ellátni nem tudó fal usi lakossággal szemben De merőben indokolatlan a város azon intelligens képviselőtestülete irányában, melynek tagjai részint aktív anyagi érde-

kélttség, részint beható és megfontolt előkészítés és megvitatás alapján legalább is annyi körültekintést, objektivitást és tudással kapcsolatos gondosságot tanúsítanak, mint a köztörvényhatósági bizottságnak, főként csak a választások körül buzgólkodó és azok személyi vonatkozásai iránt érdeklődő tagjai.

A felesleges gyámkodásnak hasonló jelenségével találkozunk a városok költségelőirányzatainak és számadásainak köteles felterjesztése folytán való jóváhagyás eseteiben is, annak daczára, hogy szakbizottság, tanács és előkészítő-bizottság szigorú kritikájának tortúráin szűrődtek át azok a különben nagyon fontos elaborátumok, melyeknek elfogadása és jóváhagyása ellen bármely adózó polgárra nézve nyitva hagyja a törvény a felebbezés jogorvoslatának útját.

A községekről alkotott törvény majdnem teljesen azonos elbánásban részesíti a r. t. városokat a kis- és nagyközségekkel; valamint a törvényhatósági joggal felruházott városokat egy kategóriába helyezte a vármegyékkel; tehát magából e szövvényes és heterogén elemeket egybefoglaló szervezetből természetszerűen ki kellett maradnia a városok polgári rendjének. Holott a rendi alkotmány megszűnése és így a kiváltságos nemesi osztálynak mint közjogi tagozatnak elenyészése folytán, az ország és nemzet életerős továbbfejlesztése érdekében nemcsak kívánatos, de úgyszólván elkerülhetetlenül szükséges lett volna, hogy a városi polgárok rendjének törvényben statuált oly tagozata ismertessék el, mely intellektuális tartalmánál, társadalmi súlyánál, kulturális, közgazdasági és nemzeti jelentőségénél fogva magvát képezze annak az erős közép-

osztálynak, mely az egységes magyar nemzeti államnak nélkülözhetetlen eszköze és döntő tényezője.

Hiába szépítgetjük közállapotainkat. Hiába szeretnők meg nem törtéنتté tenni azon szomorú pusztításokat, melyeket közgazdasági viszonyaink mostohasága és a képviselőválasztásoknak tetemes vagyoni áldozatokot követelő eddigi rendszere közép-birtokos osztályunk soraiban egyaránt maga után hagyott. Egyrészt tehát az országnak megváltozott alkotmánya, másrészt pedig a magyar társadalomnak nagyarányú átalakulása, a városokat és azok polgári társadalmát jelölték ki azon legbiztosabb fundamentum gyanánt, melyen a jövő Magyarországnak fel kell épülnie.

Fájdalom, ezen vonatkozásban alkotott törvényeink vajmi csekély intézményes gondoskodást tartalmaznak azon feltételek és eszközök megteremtése körül, melyek a városok individuális értékének emelése, valamint szellemi és anyagi erejének megszilárdítása érdekében nélkülözhetetlenek.

Csodálatra méltó jelenség, hogy a fentidézett törvényeknek a városokkal szemben tanúsított mostoha elbánása daczára, Magyarország városai úgy a kulturális, valamint a közgazdasági élet terén meglehetősen kielégítő fejlődést mutatnak; valamint a nemzeti konszolidáció megvalósításának is oly jelentős eszközéül bizonyultak, hogy most már senkinek se lehet kétsége afelett, miszerint egyedül a városok azok a szilárd pillérek, melyeken öntudatos cselekvéssel és politikai bölcs előrelátással az egységes magyar nemzeti állam kiépülhet; és a városok intelligens polgársága az az életerős és egészséges

mag, mely a nemzet egyéb intelligens elemeivel egyesítve alkothatja szilárd törzsét a nemzeti jólét megvalósításának.

A fejlődő magyar közigazgatás jogbiztonságának törvényes garanciái közt eminens helyet foglal el «*A közigazgatási bíróság szervezetéről*» alkotott 1896. évi XXVI. t.-cz.; mely a közigazgatás egyes ágaiban felmerülő jogvitás konkrét kérdésekben, a magyar kir. Curia magas tekintélyével ugyanazon színvonalon álló független bíróságra bizza az ügyeknek végérvényes eldöntését.

A közigazgatási bíróság hatásköre, a törvényben felsorolt ügyeken kívül kiterjeszthető a miniszteri, továbbá a vármegyei törvényhatósági és rendezett tanácsú városok szabályrendeletein alapuló vitás kérdések elbírálására is. És oly esetekben, midőn a bíróság elé tartozó jogvitás kérdéssel, a közigazgatási hatóságok döntésétől függő kérdés áll kapcsolatban, mely nélkül a főkérdést eldönteni nem lehet, az ügy egész komplexumában a közigazgatási bíróság határoz.

Ezen nagyjelentőségű új szerv rendszeresítése folytán a törvényeknek és rendeleteknek szórványonyosan tartalmazott azon rendelkezései, melyek szerint a vitás kérdéseket magában foglaló ügyeknek közigazgatási elbánása után a rendes bíróságok előtt folyamatba teendő hosszadalmas és költséges perek oldják meg azok csomóját: a közigazgatási bíróság elé utalt ügyekre nézve teljes hatályukat veszítik. Minek következtében a polgárság mindennapi életviszonyai folyamán felmerülő vitás kérdések teljes megnyugvást nyújtó, gyors és mindenekfelett nem nagy anyagi áldozatot követelő elintézését nyernek.

Az elvi jelentőségű vitás kérdések szakosztályokban döntetnek el; és azokat az illető osztályok hasonló esetekben kötelezőleg követni tartoznak és az ily határozatokról «*Döntvénytár*» vezetendő.

A közigazgatási bíróság intézménye oly fontos és oly nagy lépést jelent a magyar közigazgatás fejlődésének terén, hogy igazi értékét csak az érzi és tudja, ki objektív szemlélettel visszatekint a közigazgatásnak azon sötét korára, melyben minden tanultság és tudás nélkül való, politikai elfogultsággal szaturált választott tisztviselők határoztak az állampolgároknak életérdekei felett.

Sokat érő kincs az, melyet e szervezet az állampolgárok javára biztosított, melyet tán legkimerítőbben fejezhetünk ki az ennek hatását és eredményét híven jellemző szóval: megnyugvás!

Ámbár az 1883. évi I. t.-cz. 3. §-a világosan kimondta, hogy: «a szorosán vett közigazgatási szakot illetőleg egy *közigazgatási tanfolyamnak* létesítése és azzal kapcsolatos vizsgálati rendszer iránt minél előbb külön törvény fog intézkedni»; miután azonban a belügyi kormány nem nyert külön felhatalmazást ezen új intézmény arányainak körvonalozásával a tanfolyamok felállítására; hanem eczélből külön törvényhozási aktus vállt szükségessé; az 1900 évi XX. törvénycikkelylyel felállított *községi közigazgatási tanfolyamok* egyedül a községi- és körjegyzők nagyobb és alaposabb kiképzetése érdekében létesültek; azon gondolatból indulván ki, hogy az ország közigazgatási szervezetének legalsóbb tagozataiban, a községekben kivétel nélkül, kellő műveltséggel és szakképzettséggel ellátott hatósági közegek álljanak rendelkezésre.

Utóbb majdan, midőn a községek és községi körök új szervezéséről elmondjuk javaslat szerű véleményünket, majd ott fog kidomborodni a községjegyzői funkcióknak egyéni karaktere; és annak felismerése, hogy mily nagy és fontos intellektuális erőt képvisel a községi közigazgatás életműködésében az az elméletileg és gyakorlatilag egyaránt tájékozott hatósági közeg, mely nem pusztán az állami érdekek közvetítésének cselekvő munkájában, hanem egyúttal a külön és együttes önkormányzati funkciók öntudatos és szakszerű kezelésében is a községi közélet terén jelentékeny tényező minőségében jelentkeznek.

Nem eléggé dicsérendő az 1900. évi XX. t.-cz.-nek azon bölcs koncepcziója, melyszerint nem ment túl a különképzés intézményének keretében, a községi közigazgatás igényeinek határain. Mert hiszen az 1883. évi I. t.-cz. a közigazgatás magasabb minősítést követelő közegeinek alkalmazása tekintetében elég körültekintően gondoskodott; és nem volt valójában szükség arra, hogy az általános jogi műveltség mellett, az ennek fogalomkörébe eső még külön szakvizsgálat kiállása is megköveteltessék.

A közigazgatás általános reformját előkészítő törvényalkotások között kiváló helyet foglal el *«A közigazgatási eljárás egyszerűsítéséről»* készített 1901. évi XX. t.-cz., mely találóan és teljes joggal viselhetné homlokán az *«egységesítés»* elnevezését is.

Az egységesítés tényét nem csupán a *«Jogorvoslatok»*-ról szóló I-ső fejezetnek azon helyes és czélszerű rendelkezéseiben látjuk, melyek szerint az ezen vonatkozásban eddigelé létezett kaotikus határidők helyét a 15. napos fix és egyöntetű határidő

megállapítása váltotta fel; hanem egyúttal abban is, hogy a jogorvoslatok minősége és azok formái a polgári törvénykezési eljárásban megállapított jogorvoslatokkal azonosulnak.

Valóban helyes jogérzékre valló felfogást tanúsított a törvényhozás, midőn közigazgatási eljárásunknak a jogorvoslatok használatára vonatkozó részét az európai színvonalon álló perrend adoptálásával emelte érvényre; és ekként az ügyvédi képviselet igénybevétele nélkül is hozzáférhetővé tette a közigazgatásnak azt a területrészét, melyen korábban a jogbiztonságnak garanciáját sem a jogorvoslatok minőségében, sem a határidők különféleségében feltalálni nem lehetett.

A *«Rendőri bíráskodásról»* szóló II. fejezet, a közigazgatási hatóságok hatáskörébe utalt kihágási ügyekben, szintén egyöntetű eljárást állapít meg; statuálván egyúttal a 30 koronát túl nem haladó pénzbüntetésekkel megtorlandó kihágási ügyekben a *«büntető parancs»*-nak kibocsátási jogát; melynek szorosán vett célja nem egyéb, mint az, hogy a hitelt érdemlő módon és formában feljelentett felek szabaduljanak a felesleges idézésektől és a tárgyalások időpazarló terheitől.

A *pénzküldemények továbbítását és kézbesítését* szabályozó IV. és VI. fejezetek érvényre juttatják valahára a posta- és postatakarékpénztárak állami intézményeinek fontosságát; melyek gyorsaság, pontosság és megbízhatóság, különösen pedig garancia tekintetében összehasonlíthatatlanul felette állanak az eddigi rendszernek.

Az V. fejezetben utasítatik a minisztérium, hogy a közigazgatási hatóságoknál érvényben álló

szabályzatokat és állandó jellegű rendeleteket átvizsgálván, ezek módosításával az ügyviteli és egyéb eljárási szabályzatokat az egyszerűsítés szempontjából egységes formában állapítsa meg; és azokat a közigazgatás egész területén kötelező módon publikálja.

Az eljárás egységesítését involváló kormányrendeletek általános helyesléssel és megnyugvással találkoztak országszerte. Azonban az ügyvitelben statuált új eljárás szövevényessége nem csupán komplikáltabb dologtevést rótt a közigazgatási hatóságokra, hanem ennek természetszerű következménye gyanánt jelentkezik a munkaerők szaporításának szükségessége is.

De sebjaj. Hisz meg kell nyugodnunk azon tapasztalásban, hogy minden mélyebben járó ujtás nehézségekkel és komplikációval jár. Majd az idő és gyakorlat lekoptatja lassanként az új eljárásnak szögletességeit; és kijegeczesedett alakjában áll majdan előttünk egységes mivoltában egy oly becses közigazgatási eljárási szabályzat, mely értékes keretűl szolgál a majdan törvényalkotás útján új életre ébredt magyar közigazgatás modern rendszerének.

A vármegyék új szervezetébe fontos újítást visz be az 1902. évi III. t.-cz., melynek rendelkezései szerint, a vármegyék házi- és árvapénztárai, illetőleg ugyanazon szervek számvevőségei helyébe, koorodinált hatáskörrel a *m. Mr. adóhivatalok* és a pénzügyigazgatóságok mellé rendelt *számvevőségek* lépnek.

Nem csekélyebb fontossággal bír a 2. §-ban szervezett *járásai számvevői* állás is, melynek kiváló jelentőségét majdan csak a községek költségvetéseinek és számadásainak elintézése körül, tehát a

községek új rendezésének kérdésénél lesz alkalmunk valódi értéke szerint méltatni.

A vármegyei alkalmazottak javadalmazása tekintetében habár már korábban is történtek törvényes intézkedések; és a nyugdíjigény tárgyában a vármegyék országszerte kötelezőleg statútumokat is alkottak; azon nagy felelősségnél fogva azonban és az ország fokozatos fejlődése folytán felszaporodott munkahalmazra való tekintettel, melyek a vármegyei alkalmazottak vállaira nehezedtek, – nemcsak indokolttá, hanem immár elkerülhetetlenné tették, hogy a vármegyei alkalmazottak javadalmazása elvégre további változás alá nem eső oly módon rendeztessék, hogy a rendezés tényében nem pusztán a mindennapi megélés, hanem egyúttal a tisztviselői tekintély is törvényes támpontot nyerjen. *A vármegyei összes alkalmazottak illetményeinek szabályozásáról* az 1904. évi X. t.-cz. szól; még pedig oly rendelkezéssel, hogy a vármegyei tisztviselők fizetés és lakpénz tekintetében az állami tisztviselőkre megállapított VI–XI. fizetési osztályokba soroztatnak. Ezen fizetési osztályok következő alkalmazást nyernek:

- VI. fizetési osztály: Alispán.
- VII. » » Főjegyző, árvaszéki elnök, fő-
ügyész, főszolgabíró.
- VIII. » » Főorvos, I. oszt. aljegyző, fő-
szolgabíró, árvaszéki ülnök.
- IX. » » Alügyész, II. oszt. aljegyző,
I. oszt. szolgabíró, levél-
tárnok, irodaigazgató.
- X. » » III. oszt. aljegyző, II. oszt.
szolgabíró, árvaszéki fogal-

mazó, vármegyei alorvos, járásorvos, allevéltárnok, közgyám, irodatiszt, nyilvántartó, iktató, kiadó, iratárnok, sortárnok.

XI. fizetési osztály; írnok, lajstromozó, segédnyilvántartó, segédiktató, segédkiadó, segédirattárnok, segédgyám, várnagy, laktanya-felügyelő és könyomdavezető.

A 15 évi közszolgálat tartamában kiváló érdemeket szerzett főszolgabíró a VII. fizetési osztályba léptethető elő.

A közigazgatási gyakornokok szintén tisztviselői jelleggel bírnak és fizetés természetű évi javadalmazásuk 1000, 1300 és 1600 koronában állapítatik meg.

Az 1905-ik évtől kezdve a vármegyéek közigazgatási-, árva- és gyámhatósági kiadásai az ezen törvény szerint megállapított illetmények számbavételével a belügyi tárca költségvetésébe lesznek beállítandók.

A fentebbi módon szabályozott tiszti fizetések alapján tehát teljes joggal megkövetelhető, hogy a vármegyei közszolgálat terén alkalmazott egyének kellő képzettséggel legyenek ellátva; hivatásuk színvonalán álljanak és komoly munkakedvvel lássák el teendőiket akként, hogy működésükkel a hazának is üdvére szolgálva, a nagyközönség elismerését méltán kiérdemeljék.

Azon körülmény, hogy a jogvégzett ifjúság, már a pálya kezdetén joggyakornoki minőségében tiszt-

viselői jelleget nyer és ekszisztenciájának szerény anyagi feltételeit is megtalálja, kezességül szolgál azon remény jogosultságára, melyszerint ezentúl minél jobb és képzetebb erők keresnek a közigazgatási téren boldogulást, és így a közigazgatás általános reformjának nagy momentumával megfelelő számba állanak majd rendelkezésre azon szükséges tényezők, melyek a modern közigazgatási szervezetnek egyik legfőbb garanciáját nyújtják.

Nem csekélyebb jelentőséget tulajdonítunk »*A községi és körjegyzők, valamint a segédjegyzők illetményeinek szabályozásáról*» alkotott 1904. évi XI-ik t.-cz.-nek sem, mely 400 koronáig terjedhető 100 koronás ötödéves korpótlék biztosítása mellett, a lakáson vagy megfelelő lakáspénzen kívül a jegyzők fizetés-minimumát évi 1600 koronában, a segédjegyzők javadalmazását pedig évi 1000 koronában állapítja meg.

Ezen javadalmazásokba a különféle általányok, valamint a jegyzők által végezhető magán munkálatokért és egyéb működésekért engedélyezett szabályszerű díjfelszámítások be nem számítandók.

A törvény kilátásba helyezi a jegyzői nyugdíj ügynek végleges rendezését is.

Ha most már figyelembe vesszük a fentebb hivatkozott 1900. évi XX. t.-cz.-nek azon követelményét, melyszerint a jegyzői pályára készülő hazai ifjúságnak a «közigazgatási tanfolyam»-ra való felvételéhez az eddiginél bővebb előtanulmány és képzettség kívántatik; ha figyelembe vesszük még különösen azon fontos körülményt is, hogy a községek modern rendezése alkalmából a jegyzői karnak magasabb intellektuális kvalitását igénylő feladatok

lesznek teendői közé sorozva: akkor érthető és indokolt, hogy a képzettség és megbízhatóság ket-
tős feltételének arányában legyen a jegyzők javadalmazása is szabályozva és biztosítva.

Íme, vázlatos formában ezekben ismertettük azokat az alapvető törvényalkotásokat, melyek hazánkban a közigazgatás általános reformjának lehetőségét előkészítették s melyeknek keretében a jövődők nagy alkotása teljes megnyugvással beilleszthető lesz!

IV.

A KÖZIGAZGATÁS ÚJ SZERVEZETE.

A közigazgatás jó csak úgy lehet és csak akkor felelhet meg céljának, ha a nemzet géniuszával összhangzásban, annak nagy eszményeit szolgálja; ha továbbá annak tartalmát a polgári szabadság megvalósítását biztosító önkormányzat kölcsönöz; s ha végül annak rendszerét a jogbiztonság garanciái veszik körül.

A modern közigazgatás szervezésének feladatánál az első kérdés mindig csak az, váljon a közigazgatásnak végleges rendezésre váró mai rendszere el van-e látva oly szervekkel és oly intézményekkel, melyek az új szervek plasztikai kialakítására alkalmasak? Vagyis a kérdés mindig az, hogy az öntudatos cselekvéssel teremtett mai helyzet, és a közviszonyok eléggé érettek-é már a nagy alkotás megvalósítására?

Ha a most jelzett vonatkozásokban teljes megnyugvást találunk és abban a meggyőződésben

élünk, hogy a modern alkotáshoz nélkülözhetetlenül szükséges alkotórészek már együtt vannak: akkor indulhat a nagyszabású munka; még pedig mindenek felett oly célból és rendeltetéssel, hogy a modern alapokra fektetett közigazgatásnak legeminensebb feladata legyen: a magyar nemzeti érdekeknek kultusza és azok célhoz juttatása.

Közéletünk egész valóját egy nagy nemzeti gondolat hatja át. Egész nemzet előtt egy eszményi cél lebeg; s az nem más, mint az egységes magyar nemzeti állam kiépítése és megszilárdítása.

Bármely jogalkotásról, avagy közintézmény létesítéséről legyen tehát szó; a nagy nemzeti gondolatot és célt sohasem szabad felednünk, avagy figyelmen kívül hagynunk. Mennyivel inkább kötelező tehát a nemzeti eszme figyelembe vétele azon organizmus újból való megteremtésinél, mely a nemzet összes rétegeit szabályozva, legalkalmasabb arra, hogy a nagy nemzeti gondolatnak hűséges szolgálatába álljon.

Nem szabad felednünk, hogy konglomerált állam vagyunk; s hogy idegen nyelvet beszélő honfitársaink legnagyobb mértékben kivannak téve a magyar állam szuverenitását mélyen sértő és idővel tán komoly veszélylyel és fenyegető nemzetiségi izgatásoknak.

E ki nem zárt veszély lehetősége teszi tehát a magyar törvényhozásnak kötelességivé, hogy a közigazgatás új rendjét akként szervezze, hogy az a magyar állam fenségének és sérthetetlenségének palládiuma legyen; hogy éppen maga a szervezet ne engedjen betolakodást és érvényesülést oly ele-

meknek, melyeknek célja és törekvése a magyar nemzeti érdekeknek elárulása.

Midőn tehát nem egyedül a magyar nemzeti érdekek megvédéséről, hanem egyúttal a magyar állam nemzeti egységének kialakításáról és a hazafias munkálkodás igényelte eszközök és intézmények előteremtéséről van szó: akkor el kell némulnia minden oly disszonáns hangnak, mely a régi muni- cipális rendszer kegyelet által őrizett maradványait akarja fentartani, avagy éppen feltámasztani.

Magyarország fejlődésének mai stádiumában nem a nemzeti emlékek és hagyományok dekoratív institúcióinak fentartása a cél többé, hanem azon hazafias kötelességnek hű és pontos teljesítése, mely szerint hozandó törvényeink által statuálandó összes hazai intézményeinket, nemzeti tartalommal töltjük meg; ekként biztosítván a magyar államhatalomnak és magyar állameszmének mindenekfelett álló szent jogát!

Minden közintézménynek a magyar állam érdekeit kell szolgálnia. S ha ez így van, akkor éppen a közigazgatás szervezetében kell megvalósítanunk azokat az eszközöket, melyek a magyar nemzeti állam érdekeinek kielégítésére legalkalmasabbak.

Ha felismertük közigazgatásunk mai rendszerének azon árnyoldalait, melyek a magyar nemzeti állam kiépítésének és megszilárdításának elháríthatatlan akadályai; ha meggyőződünk arról, hogy a mai szervezet fentartása csak újabb és újabb veszéyleket rejt magában; akkor félre minden habozással; mert inkább romboljuk le teljesen a régi korhadt épületet alapjaival együtt, semhogy a megbízhatatlan, ingatag alapon emelt alkotás reánk sza-

kadjon és törmelékei alá temesse a magyar nemzetnek legföltettebb kincsét: a nemzet szuverenitását.

Érthető rövid szavakkal ez azt jelenti, hogy a modern vármegyei rendszer organizmusában erőteljesen és minden kétértelműséget kizáró módon ki kell domborítanunk a magyar nemzeti jelleget; ennek pedig egyedüli célravezető módja és eszköze a *kinevezési rendszer* életbeléptetése.

Sajátságos jelenség, hogy a parlament közjogi ellenzékében képviselt radikalizmus hívei, majdnem kivétel nélkül a régi municzipális rendszernek imádói. Holott a visszakívánt régi rendszernek és szerkezetnek visszaállítása inkább a konzervatív felfogásnak eredménye gyanánt volna tekinthető. A választási rendszert szeretik az »*autonómia drágagyöngyé*«-nek nevezni. Pedig az autonómia lényege nem a választás tényében nyilvánul, hanem a haza polgárainak az őket közösen érdeklő ügyek ellátására vonatkozó cselekvés szabadságában.

Ám a választás szabadsága maradjon érintetlenül és érvényesüljön minden oly esetben, midőn a határozó és cselekvő; a felügyelő és ellenőrzést gyakorló önkormányzati szervek alakításáról van szó. De azon hatósági funkcionáriusok, kik mint a vármegyei önkormányzat közegei, egyúttal a legfontosabb és legkényesebb természetű állami funkciók teljesítésére és felügyeletére is hivatvák; kiknek eminens kötelessége, hogy a magyar állam szuverén jogait védelmezzék és a magyar nemzeti államhatalom érdekeinek éber őrei legyenek: azok, mint a magyar nemzeti állam szempontjából vett teljesen megbízható tisztviselők, még távoli gyanúja alatt sem állhatnak azon feltevésnek, mintha a magyar

állameszme képviselője helyett idegen nemzetiségi érdekeket szolgálnának.

A közigazgatás jósága nem attól függ, váljon választott, avagy kinevezett tisztviselők látják-e el az annak körébe eső teendőket. Hisz ennek legragyóbb példáját mutatja a maga nemében páratlanul álló angol közigazgatás. A magyar állameszme védelme szempontjából pedig, a mi különleges viszonyaink között, határozottan el kell fogadnunk azon álláspontnak helyességét, melyszerint: hazánkban a vármegyei tisztviselők állásának betöltése egyedül kinevezési rendszer mellett helyes és célszerű.

Nagy tévedés volna azt hinni, hogy a kinevezés rendszere a vármegyékre reásüti a cenzalizált állami közigazgatásnak bélyegét. Valamint téves nézet az is, hogy a választási rendszer a decentralizált önkormányzati közigazgatásnak a legfőbb eleme.

Bár szívesen elismerjük, hogy az autonómia a közigazgatás éltető lelke; s ez ad annak igazi tartalmat és értéket. Ámde nem tagadható az sem, hogy a vármegyei közigazgatás területén ezen fogalom körében ott találjuk, megfelelő külön szervekkel együtt úgy az állami, mint az önkormányzati közigazgatást; majd külön önállósággal, majd egymást kiegészítve és kölcsönösen támogatva. Hiszen a törvényhozás keretén kívül eső minden állami tevékenység a közigazgatás fogalomkörébe tartozik. Kívánatos azonban, hogy a hatósági funkciók ellátására az önkormányzati közegeknek és szervezeteknek minél nagyobb befolyás biztosítsák, mert annál nagyobb mértékben valósul meg a közigazgatási alkotmányosság és polgári szabadság.

A közigazgatás modern rendezésének egyik fontos feladata, hogy éles vonásokkal különböztesse meg a hatósági és önkormányzati feladatokat. – Az önkormányzat jogának terjedelmére pedig legyen mindig irányadó egyrészt a közigazgatás tagozatainak intellektuális kvalitása; másrészt pedig azon feladatok mértéke, melyet az egyes tagozatoknak törvény szerint és az életközösség határain belül megvalósítani kell.

Ez a helyes közigazgatási politika.

Ha a kisközségeket éppen oly önkormányzati joggal ruháznók fel mind a városokat; ez a szervezet a községek túlterhelését jelentené és teljesen megbénítaná a községek önkormányzati funkciójának czélszerű és hasznos vitelét. Viszont elhibázott dolog lenne a városokat, mind az intellektuális erők fókusait, azok nívója alatt mélyen járó szervezettel látni el. Mert az öntevékenységnek és a cselekvés szabadságának merev korlátok közé kényszerítése útját állja a kulturális és közgazdasági téren való előrehaladásnak.

A közigazgatás terén eddigelé sajnosán mellőzött *közgazdasági feladatoknak* bizonyos irányban és mértékben való támogatását szintén fel kell vennünk az önkormányzati tevékenység gondoskodásának körébe. A községi lakosság főfoglalkozását képező mezői gazdálkodás rendszerébe intenzívebb irányt kell meghonosítanunk. S az életközösség tudatának és érzetének vezérletében közös igyekezettel és egyesített erővel meg kell teremtenünk oly intézményeket és be kell szereznünk oly szükségleteket, melyek hasznothajtó eredményeikben tetemes anyagi és erkölcsi előnyt hajtanak.

Városokban különösen a gyáralapítás; az iparfejlesztés és védelem. Ezek azok az eminens feladatok, melyek a városi adminisztráció gondoskodása körébe felveendők.

Az érdekközösség szálai által egybefoglalt vármegyei igazgatás területén pedig a közgazdasági élet összes ágainak és vonatkozásainak gazdát kell találnia. Elvárván az illetékes tényezőktől, hogy megfelelő érzékkel nyújtsanak segítő kezet az alárendelt tagozatok életműködésében jelentkező közgazdasági ágaknak aszerint, amint azoknak élethivatása azt megkívánja és czélszerűsége javasolja.

A közigazgatás modern rendezéséhez csendes időviszonyok és konszolidált parlamenti állapot szükségesek. A parlamentben komoly, nyugodt hangulatnak kell uralkodnia; melynek objektív alkotásra alkalmas tanácskozási menetét ekstravagáns közjogi viták szenvedélytől felkorbácsolt hullámai nem zavarják meg.

Közigazgatásunk mai rendszere – mint fentebb láttuk – eredeti koncepcziójában oly szövevényes, mondhatnók kuszált; s a fejlődés egyes stádiumait jelző törvényalkotások által az oly komplikálttá, úgyszólván rendszernélkülivé vált, hogy a rendezést a maga nagy egészében kell a törvényhozásnak megvalósítania akként, hogy a közigazgatási szervezetnek egész komplexumát egységes összhangzásban egy nagy gondolat: a magyar nemzeti öntudat eszméje hassa át.

Tudjuk azt, hogy az 1886-ik évi XXI. t.-cz. a vármegyei köztörvényhatóságokkal – némi szervezeti eltérésekkel – egy tekintet alá vonta a törvényhatósági joggal felruházott városokat. Tudjuk azt

is, hogy a rendezett tanácsú városok szervezetét az 1886. évi XXII. t.-cz. együttesen és majdnem egyöntetűen tárgyalja a kis és nagyközségekkel. Ha tehát az ezidő szerint külön közjogi alkatú városokat, a köztörvényhatóságok, illetőleg községek rendezéséről szóló törvények rendelkezéseiből kikapcsolva, azokról külön törvényt alkotunk: akkor mulhatatlanul előáll annak elkerülhetetlen volta, hogy úgy a vármegyéről, valamint a községekről a fejlődött viszonyoknak megfelelő új szervezési törvényeket alkossunk.

Sőt tovább megyünk. Nagyon megfontolandónak tartjuk azon kérdésnek eldöntését is, váljon a külön városi törvényvel újból szervezendő városokat kivétel nélkül kívánjuk-e a vármegyei köztörvényhatóság szervezetéből kikapcsolni és azokat külön közjogi állással felruházni; vagy pedig oly vármegyékben, hol a városok kikapcsolása folytán a vármegyei önkormányzat sikeres teljesítésének lehetőségét veszély fenyegeti, ott a városok azontúl is a vármegyei önkormányzati organizmus keretében fentartandók?!

A magyar várospolitikának ez az a közjogi vonatkozású része, mely a vármegyei közigazgatás új szervezésénél, mint fontos momentum figyelembe veendő.

A) KÖZSÉG ÉS KÖZSÉGI KÖRÖK.

Közigazgatási értelemben a község, az állam közigazgatási szervezetének törvény által szabályozott oly legalsóbb tagozata, mely önkormányzati jogkörében saját ügyeit a vármegyei köztörvényhatóság felügyelete és ellenőrködése mellett saját

közegei és szervei által önállóan intézi és teljesíti úgy az állam, valamint a vármegye iránt a törvényekben megszabott kötelességeit.

E fogalom meghatározásból tehát nyilvánvaló, hogy a község, mint érdekközösség nem pusztán cél önmagáért, melynek csak önmaga iránt vannak jogai és kötelességei; hanem vannak kötelességei a felette felügyeletet és ellenőrzést gyakorló vármegyei köztörvényhatósággal szemben; és vannak kötelességei az állami érdekek megvalósítása körül, melyeket közegei és szervei által átruházott hatáskörben teljesít.

E feladatok funkciói és céljai szerint kell tehát megkülönböztetnünk a községeknek közegeit és szerveit is, melyek hatósági és önkormányzati ágak szerint különböznek.

A községi lakosok életviszonyai egyszerűek, magasabb igények és hivatás nélkül valók. Épp azért kell a szervezetnek is emez egyszerű életviszonyokhoz és igényekhez simulnia.

S bár a községi életben nyilvánuló életközösség, mely közös céloknak közös erővel való elérését jelenti és feltételezi, nagy eredmények kivívására alkalmas; a községi önkormányzat jogának még sem szabad túllépnie azon határokat, melyeket számára a helyi intellektuális erők méretei kijelölnek.

Az adóügy, állategészségügy, katonai ügyek, a népoktatás terén teljesítendő funkciók, a tűzrendészeti ügyek ellátása, a tolonczügy, a cselédügyekben követendő némely eljárás, a gyámi- és gondnoksági ügyekben való teendő, községi bíraskodás, közlekedési és erdőügyek, a polgári anyakönyvvezetés, szegényügy és még egyebek; mindezen

sokoldalú teendőket egybevéve, ezeknek ellátása oly körültekintést és szaktudást igényel, hogy a községi közigazgatás szakszerű és korrekt vezetése nem nélkülözheti az ügyek élén álló oly közegnek jelenlétét, kinek képzettsége és megbízhatósága megfelelő garanciát nyújt.

Az ország közigazgatásának általános szerkezetében harmonikusan kell összeműködnie minden alkotórésznek. Ennélfogva a községi adminisztráció vitelében sem szabad hiányoznia azon fontos hajtó és lendítő erőnek, mely nem csupán a helyi önkormányzat szempontjából fontos, hanem amely feladatánál fogva arra is van hivatva, hogy a községet, mint legalsóbb adminisztratív orgánumot, az állami és vármegyei igazgatás szervezetével helyes és czélszerű módon egybekapcsolja.

Midőn tehát az általános közigazgatás élő organizmusától a fejlett önkormányzatnak lüktető erejét várjuk: akkor emez erőnek a legalsóbb tagozatokban is meg kell nyilvánulnia. Ezt az erőteljes működést pedig csak az önkormányzati decentralizáció törvény által szabályozott elvének gyakorlati megvalósításával érhetjük el; szabad mozgást és cselekvést engedvén az önkormányzat szerveinek azon tevékenységi körben, melyet számukra a községek élethivatása és lakosaiknak érdekközössége kijelölt.

A községi autonom életnek feladata tehát nem abban kulminál, hogy magasabb értelemben vett kulturális célok megvalósítására törekedjék; de legfőbb kötelessége igenis az, hogy míg egyrésről munkásságát a helyi kultúra fejlesztésére irányítsa; addig törekvésének súlyát főként a *közgazdasági*

viszonyok helyi vonatkozásai által megkövetelt egyöntetű köztevékenységben fejtse ki.

A községi önkormányzat tehát csak akkor felel meg igazi céljának, ha helyi intézményeinek minden ágában ott találjuk a mezőgazdasági érdekek előmozdítására irányuló törekvést; ha a hatósági és önkormányzati szerveknek egységes eljárásában és együttes működésében ott látjuk az egy célra való közremunkálásnak áldásos harmóniáját.

Kétséget sem szenved, hogy az organikus életműködés helyes logikája állandó fejlődést feltételez. Épp azért nem szabad lemondania a községnek sem azon nemes ambíciójáról, mely szerint a helyi kultúra és közigazdasági viszonyok különböző ágai-
nak fejlesztésével az önkormányzati élet területén magát magasabb célok megvalósítására is alkalmassá minősítse. A közigazgatás általános szervezését tartalmazó törvénynek tehát utat kell hagynia az ily törekvések megvalósításának lehetőségéhez. Mert hisz ezen vonatkozásban bekövetkező minden egyes esemény az ország intellektuális haladásának örvendetes tényét jelenti.

Az intellektuális helyi fejlődés tekintete felett áll még az egységes magyar nemzeti állam kiépítésének fenséges gondolata is. E gondolatnak és ez ideál megvalósítása tudatának kell áthatnia a községek önkormányzatának egész valóját és a községek összes közintézményeit.

Megkövetelhető, hogy nem pusztán a népnevelés terén, hanem a helyi társadalom körében is erős gyökeret verjen a magyar nemzeti érzés, a hazafias gondolkodás, és a magyar nemzeti nyelv kultuszának legalább oly minimális mértéke, mely a

kölcsönös megértés eredményére vezet. Tanügyi vonatkozásban az eddiginél mindenesetre hatályosabb felügyeletre és célravezetőbb ellenőrzésre van szükség.

Új községi szervezetünkben a decentralizáció elvének gyakorlati megvalósítására törekedve, úgy a községi- mint a rendőrbíráskodás funkcióiban tágabb tevékenységi teret kell nyitnunk az illetékes közigazgatási közegek hatósági eljárásának. Sőt az országszerte nagy mértékben elharapódzott határ-igazítási és birtokháborítási perek számának lehető kevesbitését célzólag, gondoskodni kell arról, hogy a községi bíráskodás illetékessége alá tartozó kisebb polgári keresetek szubstrátumát túl nem haladó értéket képviselő ingatlanoknak jelzett vonatkozású eseteiben a községi bíráskodás funkcióját teljesítő közeg, avagy szerv, legyen egyúttal feljogosítva, hogy egyességi úton megoldhassa a rendes per útján tán száz és ezer korona költséget maga után vonó jogvitának csomóját.

Szóval: az önkormányzati jog kiterjesztésével kapcsolatos hatósági jogkiterjesztés legyen a községek lakosaira nézve a jótékonyosság forrása. Felsőbb gondoskodás becses eredménye; mely nem festett ideálokat teremt, hanem az eleven élet gyakorlati követelményeit iparkodik hasznosan és az érdekközösségben élő községi lakosság érdekeinek kölcsönös kielégítésével megvalósítani és biztosítani.

Az új községi törvény hagyja érintetlenül a kis- és nagyközségek kettős kategóriáját, és utalja ezek önkormányzati jogkörébe a szabályrendelet alkotás és határozathozatal jogát, valamint az ezek végrehajtására vonatkozó szabadrendelkezést.

A nagyközségek szervezete azonban teljesen azonos a »községi körök« szervezetével; mely községi körök az egymás mellett fekvő kisközségeknek csoportosulásából alakulnak.

A községi körök alakításánál különös gond és figyelem fordítandó arra, hogy a kör székhelyén a községi kör közigazgatásának összes szervei és közegai koncentráltassanak, s hogy ezen középonton létesítsenek mindazon intézmények, melyek a fejlődésnek és a magasabb rendű kialakulásnak alapvető feltételei. Ily módon egyesítvén a közös célok megvalósítására szükséges összes erőket.

A kör székhelyeül pedig lehetőség szerint mindig azon község jelöltessék ki, mely a helyi felekezetek hitbuzgóságának keresett színhelye, vagy az anyaegyház községe; hogy ily módon alkalom nyújtassék az egyházat látogató népnek arra, miszerint szokott ájtatossága mellett a helyi hatóságoknál netán elvégezendő teendőiben is egyúttal eljárhasson.

Minden kisközség megtartja ezentúl is egyéni karakterét, tehát önjogúságát és önkormányzati különállását. Szervezete azonban módosulást szenved; mert mint a községi körnek kiegészítő alkotórésze nem ruházható fel oly szervezettel, mint maga az egész kör, illetőleg mint az ennek közigazgatási egyenértékében jelentkező nagy község.

A községi körökhöz tartozó kisközségek tehát a *községi tanács* intézményét kapják, melynek élén az *elöljáró* áll. A népesség arányában megválasztandó tagok pedig »községi esküdt« elnevezést nyernek. A korra legidősebb esküdt az elöljáró helyettese. A kisközség tanítója, vagy azon tanító, kinek isko-

Iáját az illető község tanköteles gyermekei látogatják, a községi tanácsnak felfogadott *írnoka*; ki is mér-sékelt évi tiszteletdíj szolgáltatása mellett ellátja a reá bízott kisközségnek, illetőleg kisközségeknek írásos feladatait.

A községi írnok köteles résztvenni a kisközség tanácsának gyülekezésein; ott jegyzőkönyveket vezet és a tanács hozott határozatait Írásba foglalja. Minden oly esetben, midőn a határozat felsőbb hatóság elé kerül, köteles a községi írnok azt, az idegen ajkú községekben dívó helyi nyelven kívül magyar nyelven is a felterjesztéshez mellékelni.

Ugyancsak a községi írnok állítja össze a tanács megbízásából az évi költségvetést és számadásokat, még pedig kizárólag magyar nyelven és azok letárgyalása és elfogadása után gondoskodik illetékes helyükre való juttatásáról.

A községi írnok, mint néptanító tartozik az oktatására bízott ismétlő tanfolyam növendékeit a mezőgazdaság alapelemeire oktatni és azoknak gyakorlati útmutatást is nyújtani.

A községi tanács tagjai felerészben a legtöbb adófizető helybeli lakosok, illetőleg birtokosokból, másik felerészben pedig a község választott tagjaiból állanak. A község szolgálai (*kisesküdt*) teendőket a tanács választott tagjai közül a korra legfiatalabb teljesíti; ki is teljesített szolgálataiért határozatilag megszabott tiszteletdíjat kap. Az előjárónak, illetőleg helyettesének dologi kiadásai megtérítendőek.

Az egyes kisközségek által ekként összealkotott tanácsok együttvéve alkotják a *községi körnek képviselőtestületét*. Ennek élére lehetőleg a kör székhelyén lakó intelligens egyén választandó, aki kör-

bíró elnevezést nyer. (De azért elnevezhető: körszolgabírónak, polgármesternek, elnöknek, vagy körfőnöknek tetszés szerint). Ha azonban sem a kör székhelyén, sem annak területén, ezen kör igazgatása szempontjából megbízható és alkalmas egyén nem található, avagy nem vállalkoznék, ezen állás a járás területén, lehetőleg a szomszédos körben lakó valamely intelligens egyén által töltendő be. A körbírónak, dologi kiadásainak megtérítésén kívül, a községek köre által fizetendő és a képviselőtestület határozatában megállapított tiszteletdíj jár. Kívánatos, hogy ezen funkcióra a földbirtokos és honoráczió osztály tagjai vállalkozzanak; mi által megmérhetetlen szolgálatot teljesítenek a községi önkormányzat érdekének.

A községi kör rendes közegei a körbírón kívül: a körjegyző, körorvos, körpénztáros, körgyám és körbába; kik kötelesek a kör székhelyén lakni. Ezen kívül a körjegyző és körbíró közvetlen rendelkezése alatt áll egy, lehetőleg a sorhadnál vagy honvédségnél kiszolgált altisztból megválasztott »kézbesítő«; ki egyúttal a helyi rendészet alsóbb feladatainak teljesítésével is megbízható.

A körbíró, pénztárost, orvost, gyámot és bábát a képviselőtestület viszonylagos szótöbbséggel választja. A körjegyzőt pedig a főszolgabíró fölterjesztése alapján az alispán nevezi ki. A választógyűlésen a járás főszolgabírója elnököl és ő gyakorolja a kijelölés jogát.

A községi kör képviselőtestületének vezető elnöke a körbíró; helyettes elnöke pedig az előjáróknak korra legidősebb tagja; előadója pedig, egyben a jegyzőkönyvet is vezető körjegyző. A

körorvos és pénztáros hivatalból tagjai a képviselő-testületnek, kik is a közgyűléseken hivatalból jelenlenni tartoznak.

Minden három hónapban, jóval a vármegyei közgyűléseknek szabályrendeletileg megállapított időpontja előtt, rendes közgyűlés tartandó. Az őszi rendes közgyűlésen a jövő évi költségvetés, a tavaszi közgyűlésen pedig a kör községeinek az elmúlt évről vezetett számadásai tárgyaltnak; melyek észrevétel nélkül, vagy netáni kifogások érvényesítésével elintéztetvén, jóváhagyás végett a járás főszolgabírájához felterjesztetnek, ki is azokat a járás számvevője által átvizsgálta és annak véleményes javaslata alapján vagy jóváhagyja, vagy pótlás, illetőleg kiigazítás végett a kör vezetőjéhez visszaküldi. A járás főszolgabírájának e tárgyban hozott határozata ellen a vármegye közönségéhez van helye felebbezésnek, mely azután végérvényesen határoz.

A körbíró és a körjegyző a paritás elve alapján, mint hatósági közegek, együttesen eljárnak minden oly ügyben, melyet törvény vagy felsőbb rendelet a kör területén hatáskörükbe utal. Együttal a kör területén lakó feleknek egymás ellen lenálló vagy másokkal szemben tartozásban levő és 100 koronáig terjedő polgári pereiben bíráskodnak. Nemkülönben pusztán pénzbüntetéssel megtorlandó kisebb kihágási esetekben is, mint rendőrbíróság járnak el. Ezeken kívül pedig 100 korona értéken túl nem terjedő ingatlanok határigazítási és birtokháborítási jogvitás kérdésekben az ügyvédek kizárásával, mint *békéltető bíróság* járnak el és netáni egyezség esetén a történt megállapo-

dásokat jegyzőkönyvbe foglalják, azt a felekkel aláírattják; mely ekként létesített egyezség jogérvényes bírói ítélet erejével bír.

A községi kör képviselőtestületének közgyűlése, mint fontos önkormányzati szerv, tárgyalja a kis-községek tanácsai, valamint a hivatalos közegek által elébe terjesztett oly indítványokat és javaslatokat, melyek a *kör összeségét* együttesen érdeklik.

A kör bírása különösen előterjesztéseket tesz az ott megfelelő háziipar elsajátítása érdekében, valamint a vidék mezőgazdasági érdekeinek és viszonyainak leginkább kedvező gazdasági rendszer, termelési ágak, értékesítés és a nyersterményeknek mely módon való feldolgozására irányuló gondoskodás megállapítása iránt.

Ugyancsak a kör képviselőtestülete gondoskodik közös használatra szánt tenyész-apaállatokról; közös célra szolgáló cséplőgépek és malomberendezések*) netáni beszerzéséről; a tűzoltói és ezzel kapcsolatos intézmények létesítéséről, mint amilyenek: a vízvezetékek és artézi kutak.

*) Vízimalmokat nélkülöző vidékeknek megszívlelésül közöljük a következőket:

Egy ember napi lisztfogyasztása átlag 075 kg. liszt. Tehát évenként 270 kg. liszt kell minden egyes fogyasztónak.

Most már az őrlés által a gabonából 78% liszt és 20% korpa áll elő, 2%-ot számitanak porzásra. Miből kitűnik, hogy egy ember napi gabona fogyasztását 1 kg. gabonára lehet lenni kerekszámban. Tehát egy község vagy város minden lakója 360–365 kg. gabonát fogyaszt évente. 1000 lakos 30–36 és fél kocsirakományt, á 10.000 kg. Ennek megőrlése és házilag való előállítása nem kis nyereség.

Tudjuk azt, hogy *félnapos őrlésnél* 5-6 lóerő ad óránként 100 kg. *őrleményt*.

Ellenben közönséges sima őrlésnél 100 kg. *óránkénti kiőrlésére* 4 *lóerő kell*.

Ha az előbbit vesszük alapul és 5 lóerőt szánunk 100 kg. *őrlemény* óránkénti előállítására, úgy 1000 lakos részére 3600 mm. *Őrlemény*

Szóval, az a tevékenység, melyet a községi körök saját önkormányzati jogkörükben közös erővel és akarattal kifejtenek, sohse csapongjon túl azon határvonalakon, melyeket a kör lakosainak polgári foglalkozása és megszokott életviszonyai azok elé szabnak. Legszebb feladata és legnagyobb sikere tehát annak az önkormányzati orgánumnak az legyen, hogy a jelzett határvonalakon belül megtalálja a javítás, az újítás és netán szükséges változtatások azon természetes formáit, melyek hasznos és eredményes voltakban a bővülő látókör mellett megelégedést és fokozatosan fejlődő vagyoni jólétet vannak hivatva a falusi lakosság körében teremteni.

A körorvos eminens feladata, hogy tanulmányozza és figyelemmel kíséresse a köréhez tartozó községek közegészségi viszonyait, s hogy azok állandó javítását eszközölje; minek folytán elsőrendű kötelessége, hogy tett észleletei alapján megalkotott véleményét és javaslatát intézkedés végett első sorban a községi tanács; ennek eredménytelensége esetén pedig a képviselőtestület elé ter-

előállítására 3600 óra, mindig 5 lóerő igénybevitelével. Tehát, mint látjuk, 5 lóerő nem az egész év, hanem már 150 nap alatt megőrli 1000 ember szükségletét, 24 órás folytonos üzemben.

Tehát 65 napot ünnepekre stb. levonva, 300 munkanap alatt, 24 órai üzem mellett 5 lóerő 2000 ember örleményét készíti el. Vagyis egy 2000 lakossal bíró községet 5 lóerő kiszolgálja. *De csak 12 órai munkát tételezve fel, 1000 emberre kell 5 lóerő.*

Roppant fontosságú olyan malomszerkezet, mely a modern hengerörlést aránylag kicsi szerkezettel és mindenki által hozzáférhető módon végezné el. Erre alkalmas a vízerő, megfelelő kerekkel és ott, ahol ingyen vízierő nem áll rendelkezésre, ott a motorok alkalmazandók. Szükséges olyan kis malmok készítése, melyek egy koptatóval, kis hengerekkel, kis síkszítákkal egyszerűen könnyen készíthetők el a vidéki községek örlemény-szükségletét.

Mint tudjuk, e thema sikeres megoldásával ma hazai gyáraink közül a „Mayer-gépgyár, vas- és fémöntöde r. t.” foglalkozik Szombathelyen.

Szerző.

jessze; hogy ily módon önkormányzati utón eszközölje mindazon szükséges javítást, mely tán a községi kör egész területén, mint aktuális reform amúgy is teljesítendő volna.

Minden körszékhely lehetőleg postahivatallal és telefonállomással látandó el. A kisközségek elüljárói a kivetett adókat és egyéb készpénzbeli szolgáltatásokat, kellő időben beszedvén, azokat a kör pénztárosához beszolgáltatják; ki is a hozzá befizetett összegeket községenként összeállított kimutatás mellett a m. kir. adóhivatalhoz posta útján beküldi; és egyben intézkedik aziránt, hogy az egyéni kimutatásokban előforduló hátralékosoktól a még be nem fizetett összegek behajtassanak.

A kör adminisztratív szerveinek különös gondoskodását képezzék az iskolák. Különösen idegen ajkúak lakta vidékeken és helyeken, hol éppen az önkormányzati szervek és a község írnok-tanítója útján lehet és kell oda működni, hogy a népoktatásra kötelezett gyermekek érintetlen kedélyébe ültetessék a hazafias érzés és gondolkodás; s hogy a »*magyar honpolgár*«, elnevezésre tegye magát majdan érdemessé minden falusi iskolát végzett ifjú azáltal, hogy megtanulta a magyar nemzeti nyelvet.

Ám ha a községi körök és az azokkal egyértékű nagyközségek közegei és szervei hivatásuk és feladatuk színvonalára emelkedve igaz hazafias érzéssel és megfelelő kötelességtudással valósítják meg a törvény által rájuk bízott teendőket: akkor a felügyelet és ellenőrzés gyakorlásán kívül vajmi kevés teendője akad a járása területén atyai gondossággal örökdő főszolgabírónak. De maguk az autonóm-jogkörben cselekvő községi lakosok is

büszke öntudattal tekinthetnek vissza közös tevékenységük elért eredményeire; mert hiszen azok nem egyebek, mint a polgári szabadság érvényesülésének érett gyümölcsei.

B) JÁRÁSOK.

A járás a vármegye közigazgatásának oly alárendelt szerve, mely a területén levő községek és községi körök felett a törvényekben megszabott funkciókat teljesíti, azok felett felügyeletet és ellenőrzést gyakorol és hatósága területén eljár a vármegye által reábizottaknak pontos végrehajtásában.

A járás tehát az összefoglaló erő, melynek legfőbb feladata abban nyilvánul, hogy a területén létező közös érdekek és intézmények megvalósítására hathatósan közreműködjek.

A járásban tehát hiába keressük az önkormányzati szervnek kidomborodó egyéniségét; mert sem a járás területének életviszonyai, sem az azokat szabályozó törvény nem ruházta fel a közigazgatási járást oly feladatokkal, melyekben az önkormányzati helyi életnek lényegét felismerhetnők.

A járás élén egyéni felelősséggel a főszolgabíró áll; aki mellé szaktanácsadók gyanánt vannak rendelve: a járásorvos, járási számvevő és járási állatorvos. A kinevezett főszolgabíró, mint a járási adminisztráció legfőbb közege saját hatáskörében gondoskodik arról, hogy a kormány és vármegye rendeletei a járás területén végrehajtsanak, hogy továbbá az alárendelt tagozatok és közegek pontosan teljesítsék a törvényekben és rendeletekben megszabott kötelességeiket; s hogy a községek

autonom szervei túl ne lépjék a helyi önkormányzat hatás- és tevékenységi körének határait.

A főszolgabíró gondoskodik arról, hogy a községi közegek, a háztartásuk körébe eső teendőket, szükség esetén még a járási számvevőnek a helyszínére való kiküldetésével is, kellő szakértelemmel és tájékozottsággal lássák el; és hogy minden oly vállalkozásnál, midőn a községek avagy a körök vagyoni érdekeit érintőleg közös akcióba lépnek, az előkészítő munkálatoknál a járási számvevő által gyámolítottassanak.

Miután pedig a m. kir. államépítészeti hivatal főfeladata az, hogy állami és törvényhatósági utak fentartásáról és műszaki ellátásáról gondoskodják; kívánatos volna, ha a községi és viczinális utak szakszerűbb gondozása és állandó figyelemmel tartása érdekében járási mérnöki állások is szerveztnének, kik egyúttal az építési engedélyeknél, valamint a határigazítási és birtokháborítási jogvitáknak sikeres eldöntésénél a községi bíraskodást gyakorló közegeknek szaktanácsadói, illetőleg szakértői lennének.

A járási főszolgabírónak a közegészségi szolgálat terén megszabott jogait és kötelességeit az 1876. évi XIV. t.-cz. 154. §-a írja körül, melyet kiegészít a járásorvos kötelességeit tartalmazó 156. §.

Európai színvonalon álló törvényünknek most idézett szakaszaiban foglalt rendelkezések felölelik a járás közegészségi érdekeinek egész komplexumát, minélfogva nem szükséges mélyebb ítélőképesség annak megállapításához, hogy járásorvosaink mai szervezetük és magányakorlatra szoruló csekély fizetésük mellett egyáltalán nem képesek arra, hogy a törvényekben megszabott kötelességeiket lelkiis-

meretes pontossággal és a közegészség érdekeit kielégítő módon teljesíthessék.

A magánygyakorlat kultusza oly sokoldalú össze-
ütközésbe jön a hivatalos feladattal, hogy még a
legszilárdabb jellemekben is bizonyos elaszticitást
eredményez, még pedig soha se a közérdek, hanem
a magánkereset javára.

Mennyire más formát nyerne tehát az a járás-
orvosi hivatás, ha a *járasorvosi állások államosíttatnának*.

Igaz, hogy a közegészségügynek éppen a leg-
szükségesebb pontokon való államosítása tetemes
anyagi áldozatába kerülne az országnak. De vajjon
van-e az emberiségnek féltettebb és drágább kincse,
mint az egészség? és váljon: van-e magasztosabb
hivatása a közhatósági intézkedéseknek, mint a
közegészség elhanyagolt érdekeinek szanálása és
modern értelemben való javítása?

Ha a járasorvosok nem okoznak oly érzékeny
konkurrencziát a rosszul javadalmazott körorvosok-
nak: mindjárt szívesebben tódulnak a körorvosi pá-
lyára is és hivatottabb szakerők állanak a járás terü-
letén levő betegek rendelkezésére.

Részünkről azon indokból sem fogadhatjuk el
azt a sokszor hangoztatott nézetet, mintha államo-
sítás és így a magánygyógyítástól való eltiltás foly-
tán az államosított orvosok kijönnének az orvosi
pályán nélkülözhetetlen gyakorlatukból. Mert hiszen
a járási kórházakban elhelyezett betegek, valamint
szegények és a gyógyításra kötelezett szolgasze-
mélyzetről való gondoskodás és a hivatalos bon-
czolások, elég alkalmat szolgáltatnak arra, hogy a
szerzett gyakorlati ismeretek el ne enyésszenek.
Egyébként is konstatáljuk, hogy a hygienikus fel-

adatok pontos és lelkiismeretes teljesítése; valamint a modern közegészségi intézményekről való gondoskodás körül kifejtett tevékenység semmi összefüggésben nincs a gyakorlati orvosi tudománnyal. De államosítás esetén a közérdek érvényesülése és megvalósítása szempontjából mindenesetre döntőleg esik a mérlegbe, hogy annak az államosított közegészségi funkcionáriusnak ne is legyen egyéb gondja és feladata, mint az, hogy hűségesen és becsületesen lássa el a reábízott hivatalos teendőket.

A járásnak, mint per excellence hatósági szervezetnek, tehát mint közvetítő középhatóságnak nem lehet feladata, hogy önkormányzati funkciókat teljesítsen. De igenis eminens hivatása az annak élén álló főszolgabírónak, hogy járása területének minél sűrűbben ismétlődő gondos áttekintésével és viszonyainak megismerésével megállapítsa és fixírozza annak gazdasági közszükségleteit, különösen pedig, hogy a mezőgazdasági ágban közvetítse a felettes vármegyei hatóságnak oly irányú anyagi és erkölcsi támogatását, mely a járás vagyoni érdekeinek előmozdítására üdvös és hasznos befolyást gyakorol. Legfőbb kötelessége pedig, hogy a járás területén a magyar nemzeti érdekek megvalósítása felett hűségesen őrködjék; s hogy tevékenységének súlyát úgy hivatala körében, mint társadalmi téren a magyar nemzeti érdekek fejlesztésében érvényesítse.

A főszolgabírák mellé rendelt szolgabírák és az irodai személyzet számát a vármegye szabályrendeletileg állapítja meg. A szolgabírák szintén kinevezés útján nyerik hivatalaikat; ezeknek elhelyezéséről azonban a közszolgálati érdekek figyelembe vételével az alispán meghallgatásával a főispán gondoskodik.

C) A VÁROSOK.

Mai közigazgatásunk általános szervezete oly komplikált és ugyanazon szervezéssel oly heterogén tagozatokat kapcsol össze, melyek ugyanazon rendszerbe egybeolvadva lehetetlenné teszik, hogy a közigazgatás modern rendezése, tagozatok szerint programszerű külön sorrendben eszközöltessék.

A programszerű sorrend helyes elve azt parancsolná, hogy az általános rendezés vegye kezdetét a legelső tagozatnál, a községeknél. Mai községi szervezetünk azonban a rendezett tanácsú városok szervezetével majdnem azonosulva, azon elmulaszt-hatatlan köteleiséget rójjá a törvényhozásra, hogy a községek rendezésével parallel állapíttassék meg a rendezett városoknak is külön szervezete.

Igen ám, csak hogy a rendezett tanácsú városok, tekintettel azok jórészenek fejlett viszonyaira, elvontan szintén nem rendezhetők; hanem a jelenlegi törvényhatósági joggal felruházott városokkal együtt ugyanazon külön városi törvényben kell rendeztetniök. Ezek rendezése pedig a múltban a vármegyékkel ugyanazon törvényben eszközöltetvén, természet-szerű, hogy a törvényhatósági városoknak a vármegyék rendezéséről szóló törvényből való kikapcsolása esetén a vármegyék szervezéséről szóló új törvénynek is meg kell alkotnia.

Közigazgatásunk egyes tagozatainak mai egybe kapcsolt szervezete tehát végeredményében arra utal, hogy azon pillanatban, melyben közigazgatásunk mai rendszerének, illetőleg szervezetének átalakításáról és az átalakult viszonyokhoz idomuló modern alapokra fektetéséről van szó: akkor ennek a rendezésnek a közigazgatási organizmus összes

tagozataira ki kell terjednie és az új szervezetnek ugyanegy időpontban kell életbelépnie.

Ezen általános keretben kell majd életre kelnie a városok rendezéséről szóló külön törvénynek is; melynek alapelve az legyen, hogy a városok kategóriák szerinti felosztással oly arányú önkormányzati joggal ruháztassanak fel, mint aminő intellektuális erőt azok tartalmaznak, illetőleg képviselnek.

Öntudatos *várospolitikára* van tehát szükségünk, ha azt akarjuk, hogy a magyar városok az egységes nemzeti állam kiépítésének számottevő tényezői és a magyar államélet megizmosodásának hatalmas támaszai legyenek.

Tisztában kell tehát már eleve lennünk a várospolitikai fogalma iránt, mely nem egyéb, mint azon vezető elveknek összesége, melyek szerint a városok, azok intellektuális és vagyoni erőihez mérten, a magyar állam kulturális, nemzeti és közgazdasági céljai megvalósítása érdekében szerveztetnek és kormányoztatnak.

E fogalom meghatározásból tehát tisztában áll előttünk, hogy a városok szervezésének és kormányzásának magyar nemzeti tartalommal kell bírnia; s hogy intézményeiben és kormányzati szellemében fel kell találnunk a magasabb kulturális és közgazdasági fejlődésnek összes feltételeit és biztosítékait.

A várospolitikai kettős irányban érvényesül. Az egyik vonatkozás közjogi, melyet a törvényhozás a magasabb állami szempontok megvalósítása céljából törvényalkotás útján emel érvényre. A másik pedig a városoknak a helyi önkormányzat keretében érvényesülő azon joga és kötelessége, melyek szerint konszolidált állapotra törekedve, szellemi és

anyagi erőiket sohse engedjék túlcsapongani az objektív ítélet által kijelölt helyi viszonyok határain.

Legmagasabb értelemben a város nem egyéb, mint az állam közigazgatási szervezetének törvény által szabályozott oly elsőrendű közművelődési és közgazdasági tagozata, mely önkormányzati jogkörében saját ügyeit, saját közegei és szervei által ön-maga intézi; és teljesíti az állam iránt az ország törvényeiben és törvényerejű rendeleteiben megszabott kötelességeit.

Fontos várospolitikai mozzanat tehát, megjelölni azon városokat, melyek intellektuális kvalitásuk figyelembevételével a szó eszményi értelmében alkalmasak megvalósítani, avagy szorosán megközelíteni azon feladatokat, melyeket a fenti meghatározás elibük szab.

De még egy fontos momentum van, melyet a várospolitika a külön városi törvény megalkotásánál figyelmen kívül nem hagyhat. És ez nem más, mint a vármegyék és városok abbeli érdekeinek kölcsönös biztosítása, hogy a városoknak a vármegyék közigazgatási testéből való kikapcsolásával ezeknek önkormányzati szervezete csorbát ne szenvedjen; és viszont azok egy imponáló erkölcsi erőt nélkülözvén, teljesen magukra hagyatva ne legyenek. Áll ez különösen olyan városokról, melyek bár magasan felette állanak a községek intellektuális kvalitásán; ámde alul maradnak a város fenti fogalom meghatározásának pozitív mértékén.

A városok külső alakításánál szintén figyelemre méltó követelmény, hogy törvény állapítsa meg azon körvonalat, melyen belül lakó minden személy a városnak tagjává válik; jogokat szerez és köteleltségeket teljesít.

Kimondandó lenne tehát a városrendezési külön törvényben: »A városnak tagja minden oly személy, ki a város középpontjától legalább öt kilométerre terjedő körzetben, illetőleg ennek birtokhatárában állandóan lakik vagy tartózkodik. A városnak ily módon kialakított területén fekvő oly ingatlanok birtoklása, avagy oly hivatásnak, illetőleg iparüzletnek önálló gyakorlása, mely után egyenes állami adó fizettetik: az állandó lakóhellyel egyenlőnek tekintendő. Jogi személyek is községi tagoknak tekintendők.«

»A város területén lakó vagy tartózkodó minden személy élvezi a város által nyújtott jogokat és előnyöket; de viseli is egyúttal a város terheit és kötelességeit. A városok azon férfi lakosai pedig, kik a jogok élvezetén és a köteleességek teljesítésén kívül, az országgyűlési választásra jogosultak érvényes névjegyzékébe is felvételvé, mint ilyenek a községi választói jogot is gyakorolják: a *városok polgárai*, «

Míg tehát a városoktól öt kilométernyi távolságban fekvő kisközségek a városokkal szerves kapcsolatba hozatván, azok lakosai a városi elemmel a kulturális és közgazdasági élet kultuszában csakhamar egy színvonalra emelkednek; addig a polgári jelleg kidomborításával egyéni súlyban és külső értékben is sokat nyer a városnak az a lakossága, mely mint »magyar polgár« törvény erejével van kötelezve arra, hogy egyik fontos tényezője legyen a magyar nemzeti állam közéleti tevékenységének.

A városok lakosai, azok intellektuális erejének figyelembevételével – melynek egyéni mértékét a

függelékül közölt statisztikai összeállítás tünteti fel, – nézetünk szerint három kategóriába osztandók aszerint, amint a rájuk bízott kulturális és közgazdasági feladatok teljesítésére teljesen vagy csak kisebb mértékben alkalmasak.

A magasabb minőség megállapításánál azonban még nem elég pusztán az elvont intellektuális erő, hanem azzal megfelelő harmóniában kell állnia a földrajzi fekvés által kijelölt nemzeti és kulturális hivatásnak, valamint a vasúti közlekedés szempontjából vett *emporiális* jellegnek.

Ezen alapelvek szem előtt tartásával a városoknak három kategóriáját véljük megállapíthatni; nevezetesen: fővárosok, városok és mezővárosok.

Fővárosok azok, melyek eddigelé törvényhatósági joggal voltak felruházva, vagy mint rendezett tanácsú városok: kir. tábla, vasúti üzletvezetőség (üzletigazgatóság), posta- és távíró igazgatóság, kereskedelmi és iparkamara, vagy hadtestparancsnoksági székhellyel bírnak és legalább 25.000 lakost számlálnak; vagy a jövőben törvényhozási úton fővárosokká jelentetnek ki.

Városok, az eddig rendezett tanácscsal bírt azon városok, melyek legalább 5000 lakost számlálnak és a törvény által a városokra hárított kötelezettségek teljesítésére szükséges szellemi és anyagi erők felett rendelkeznek.

Mezővárosok pedig azok, melyek lakosságának legalább háromnegyed része mezei gazdálkodással foglalkozik; egyébként pedig a lakosság összes számára való tekintet nélkül a rendezett tanácsú városoktól megkövetelt kötelezettségek teljesítésére alkalmasak.

Ezen kategóriákba való osztás szerint egyedül a fővárosok kapcsoltatának ki a vármegyék közigazgatási szervezetének testéből. A városok és mezővárosok pedig hivatásuknak megfelelő szélesebb alapon nyugvó önkormányzati joggal ruháztatnának fel; de emellett bizonyos vonatkozásokban megtartanak a szerves összeköttetést a vármegyékkel, mint közvetlenül felettes felügyelő hatóságukkal szemben.

Nem célunk és nem lehet feladatunk, hogy az új szervezetekre vonatkozó részletesen kidolgozott javaslatot mutassunk be. Ugyanazért csak főbb vonásokban és nagy kontúrokban kívánjuk felsorolni nézeteinket, még pedig nem pusztán az elvi alapon nyugvó proposíciókat illetőleg, hanem egyúttal szervezeti változtatások tekintetében is. Megjegyezvén, hogy egy pillanatra sem tévesztjük szemünk elől azon vezető célokat és gondolatokat, melyek megvalósítására törekedve, a közigazgatás általános szervezésének törvényhozási rendezését indokolják.

A város összes ügyeit ellátja: 1. a képviselőtestület; 2. a tanács; 3. a polgármester; 4. az árvaszék.

A *képviselőtestület* tagjai választás útján nyerik megbízásukat, még pedig oly alakítással, hogy a képviselők egynegyed részét a legtöbb egyenes állami adót fizető háztulajdonosok, kereskedők iparosok és földbirtokosok saját választható tagjaik sorából választják; a másik egynegyed részét a magasabb tudományos képzettséggel bíró választók és művészek saját tagjaik közül; kétnegyedrészét pedig az összes választók a választó polgárok sorából választják.

A képviselőtestület tagjainak számát a lakosság számarányában törvény állapítja meg akként, hogy az 60-nál több nem lehet.

A képviselőtestület közgyűlései által gyakorolja a város önkormányzati jogát.

A közgyűlés áll: az elnökből vagy helyetteséből és a tagokból.

A képviselőtestületi közgyűlés elnöke fővárosokban a főpolgármester, akadályoztatása vagy széküresedés esetén a polgármester.

A polgármestert akadályoztatása esetén az alpolgármester, illetőleg a szolgálati sorrend szerinti rangidősebb tanácsnok helyettesíti.

A városi tanács a város végrehajtó közege úgy az önkormányzat körében, mint az állami közigazgatás terén. Egyszersmind az első fokú közigazgatási politikai hatóság.

A tanácsnak tagjai: a polgármesteren, mint elnökön kívül – amennyiben ezen állás szervezve van, – az alpolgármester; a díjazott tanácsnokok, kik közé a közigazgatási tanácsnok, a rendőrtanácsnok, a városi főorvos és a városi főmérnök, ilyenek nem létében az orvos és mérnök is tartoznak. A díjtalan (tiszteletbeli) tanácsnokok, a városi főjegyző, vagy jegyző és végül a tisztii főügyész vagy ügyész.

Minden város képviselőtestülete saját kebeléből felerészben jogtudós, másik felerészben pedig kereskedő és iparos tagjai sorából, kijelölés nélkül, egyébként a tisztviselők választására megállapított módon annyi tiszteletbeli tanácsnokot választ, ahány díjazott tanácsnoka a városnak van. A páratlan számú díjazott tanácsnokokkal szemben egygyel

mindig több tiszteletbeli tanácsnok választandó, hogy ily módon az autonóm-jog gyakorlásában megkívántató paritás elve minél hatályosabb módon érvényesüljön.

A fővárosok élén a *főpolgármester* áll.

A főpolgármestert a belügyminiszter előterjesztése alapján Ő Felsége a király nevezi ki.

A kinevezett főpolgármester a hivatali esküt a képviselőtestületi közgyűlés színén teszi le, a mikor is székfoglalójában elmondja a város jövőendő fejlesztésére vonatkozó programját.

A főpolgármester úgy az önkormányzat, valamint az állami igazgatás terén a gondozására és felügyeletére bízott fővárossal szemben az állam végrehajtó hatalmának képviselője, kinek a törvényben megszabott különös kötelességein kívül egyik főfeladata az is, hogy a polgármesterrel egyetértőleg közremunkáljon a főváros közmívelődési, közgazdasági és közegészségi követelményeinek megvalósítására irányuló alapelvek megállapításában és az ezen vonatkozásokban megkívántató közintézmények létesítésében.

A városok és mezővárosok felett a főispáni hatáskört azon vármegyének *főispánja* tölti be melynek területén a város, vagy mezőváros fekszik.

A főispán úgy a helyi önkormányzat, valamint az állami igazgatás terén a városok eljárásával szemben az állam végrehajtó hatalmának képviselője; kinek ezen vonatkozású funkcióját, jogait és kötelességeit a törvények szabják meg.

A polgármester a város első tisztviselője.

A polgármester első ízben tizenkét évre választatik; másodízben azonban már életfogytiglan megválasztható.

A polgármester hivatalos esküt a képviselőtestület közgyűlésének színén tesz.

Harminczer lakost túlhaladó fővárosokban alpolgármesteri állás szervezendő, ki a városnak rendszeres fizetéssel javadalmazott hivatalnok, kit a képviselőtestület a tisztviselőkre fenálló szabályok szerint élete fogytaig választ és ezekkel egy tekintet alá esik.

A városok tisztí közzegei egyébként a következő hivatalnoki személyekből állanak: polgármester, legalább három díjazott tanácsnok, legalább egy árvaszéki előadó ülnök, főjegyző illetőleg jegyző, ügyész, orvos, számvető, pénztáros, ellenőr és állatorvos; és a szükséges számú segéd- és kezelő személyzet.

Tízezernél több lakosú város külön mérnöki, harmincezeret túl haladó város pedig még külön levéltárosi állást is köteles rendszeresíteni.

A tanács rendőri osztályának vezetője a *rendőrkapitány* (főkapitány) címet viseli; ki mint a rendészeti ügyek előadója, egyúttal a tűzrendészed feladatok kezelője és mint ilyen a hivatásos tűzoltók szervezetének élén áll.

A *közgazdasági tanácsnok* egyúttal a város pénzügyi és gazdasági ügyosztályának vezetője. A közegészségi ügyosztály élén a városi *főorvos*, ennek hiányában a városi orvos áll. Fővárosokban külön *rendőrorvosi* állás szervezendő. Az építészeti ügyosztálynak a városi főmérnök, illetőleg mérnök a vezetője.

A tisztí közzegek jogait és kötelelességeit a szabályrendeletileg megalkotandó szolgálati utasítás, azok munkakörét pedig a szervezeti szabályok írják

körül; mely utóbbi szabályzat egyúttal a tisztii közegek megjelölésére szolgáló címeket is megállapítja. Állami közegek megjelölésére szolgáló címek azonban a városoknál nem alkalmazhatók.

A képviselőtestületi közgyűlés elé tartozó ügyeket a tanács által előterjesztett határozati javaslatok alapján az »előkészítő-bizottság« tárgyalja és készíti elő.

Az előkészítő-bizottság tagjainak számát szabályrendelet állapítja meg és azokat saját tagjai sorából a képviselőtestület hat évenként újra választja. A kilépő tagok újból megválaszthatók.

A háztartás keretébe tartozó szükséges és hasznos beruházások céljából felveendő kölcsönök tárgyában hozandó határozatok hozatalánál, valamint a haszonnal járó vagyonátruházások eseteiben, a mai napig érvényben álló nehézkes eljárás és túlhajtott gyámkodás kiküszöbölendő.

Az évenként visszatérő rendes kiadások öt-öt évenként újra tárgyalandók. A rendkívüli kiadások megszavazása tárgyában hozott közgyűlési határozatok pedig csak az esetben terjesztendők felsőbb jóváhagyás alá, ha azoknak a költségvetésbe történő beállítása a városnak az eddiginél súlyosabb anyagi megterhelését vonja maga után.

A számadásoknak egy hiteles példánymásolata tudomásvétel végett a felügyelet gyakorlására hivatott felsőbb hatósághoz minden évben felterjesztendő. Felsőbb beavatkozásnak azonban csak felebezés esetében van helye; és akkor, ha a számadások tartalmából a városi vagyonkezelésnek nagyfokú szabálytalansága, vagy a felesleges és céltalan költsékezésnek jelenségei nyilvánvalón megállapíthatók.

Áttérve most már az egyes városi közegek tevékenységi körébe utalt némely teendők jogi vonatkozására, legkomolyabb meggyőződésünk szerint kénytelenek vagyunk kijelenteni, hogy tekintettel az 1869. évi IV. t -czikk 1. §-ban kimondott azon nagy jogelvre, mely szerint: »az igazságszolgáltatás a közigazgatástól elkülönítettik,« most a közigazgatás általános rendezésénél lesz helye annak, hogy a közigazgatási eljárás jog- és hatásköréből elimináltassanak azon ügyek, melyek minden kétségen kívül jogszolgáltatási természetűek és így a közigazgatási közegek elbánása alá már elvi szempontból sem tartoznak, de melyeknek közmegnyugvást nyújtó kezelése speciális szakismeretet és szaktudást is igényel.

Ezen szempontoktól vezéreltetve, legczélszerűbb megoldást nyerne a jogkereső közönséget közvetlenül érintő ezen kérdés oly módon, ha városainkban »*A magyar békebíró*« intézménye törvényhozási utón létesítenék; mely törvényen alapuló gondoskodás által a városok közigazgatási közegei szakmájukhoz nem tartozó fontos és kényes természetű ügyek kötelességszerű ellátásától szabadulván, több időt és nagyobb gondot fordíthatnak saját hatáskörükbe eső ügyeiknek gyorsabb, pontosabb és lelkiismeretesebb ellátására.

A békebírói hatáskör kiterjesztendő a község-bíróság elé utalt, de 100 koronáig terjedő polgári keresetekre, mégis a rendőrbírászkodási ügyekben való határozathozatalra. Ugyancsak 100 korona értékű ingatlanoknak határigazítási és birtokháborítási eseteire; továbbá 100 koronát túlhaladó jog-

vitási kérdéseknek egyezségi utón való elintézésére és végül a bűnügyi előnyomozatokra.

A városok új rendezésének kérdésével egybefüggő békebírói intézmény szervezésére vonatkozó javaslatunk a következő:

1. §.

Városokban a lakosság számbeli arányához mérten *békebírói* állások szerveztetnek, kik az ezen vonatkozásban érvényben álló törvények keretén belül a községi- és rendőrbíráskodás tárgyát képező ügyekben eljárnak. A békebíró egyúttal az értékre való tekintet nélkül a város lakosai között felmerült jogvitás kérdéseknek egyességi utón való kiegyenlítésében közbejár és fontosabb bűnesetekben illetékes helyről jövő megbízatás folytán előnyomozatokat is teljesít.

2. §.

Békebíró csak a helyi viszonyokat ismerő ügyvédi vagy bírói minősítéssel ellátott magyar honfíú lehet.

3. §.

A városi békebíró a képviselőtestület kijelölés alapján általános szótöbbséggel választja, kit ezen állásában az igazságügyminiszter erősít meg.

4. §.

A békebíró hivatalos esküjét az illetékes törvényszék teljes ülésében teszi le, mely hivatalos cselekményről felvett jegyzőkönyv hivatalos másolata köztudomásra hozatal céljából a város közönségével haladéktalanul közlendő.

5. §.

A kisebb polgári ügyek körét túlhaladó jogvitás kérdésekben bármelyik helyben lakó fél megkeresésére a békebíró a feleket ügyvédek kizárásával személyes megjelenésre hívja és amennyiben köztük békés megegyezés jött létre, kölcsönös megállapodásaikat jegyzőkönyvbe foglalja; mely ekként létrejött egység jogérvényes bírói Ítélet erejével bír és végrehajtható.

6. §.

Úgy a rendőrbíráskodás gyakorlása, valamint a bűnügyi nyomozatok teljesítése körül a békebírónak illetékes helyen történt felhívására, a rendőrközegek segédkezni tartoznak.

A városok önkormányzati tevékenységében számottevő helyet foglal el a *közgazdasági* érdekeknek hathatós támogatása és oly kezdeményező lépések megtétele, melyek a helyi iparnak fellendülését és a kereskedelemnek prosperitását eredményezik. – Ezen szempontoknál fogva szükséges, hogy a tanács kebelében »közgazdasági tanácsosi« állás szerveztessék; melyet a közgazdasági élet terén kipróbált erejű szakember töltvén be, ugyanez a szervezeti szabályrendeletben statuált és szakférfiakból alakítandó »közgazdasági bizottság«-nak is vezető elnöke s mint ilyen a tanácsban, előkészítő bizottságban és a képviselőtestületi közgyűlésekben a közgazdasági ügyeknek előadója.

Gyárak alapítása. Iparfejlesztés és pártolás. A kisiparosok felsegítésére alkalmas intézményeknek, mint fogyasztási-, hitel- és nyersanyag beszerzési szövetkezeteknek, valamint kisiparosok áru-

csarnokának létesítése. Az iparoktatásnak intenzívebb és gyakorlatibb formában való megvalósítása. Főbb vonásaiban íme, ezek azok a teendők, melyek elégséges anyagot szolgáltatnak arra, hogy a várost kormányzó közegek és szervek teljes erővel és kötelességérzettel emeljék érvényre a helyi közgazdasági életnek életbevágó érdekeit.

De nem kevésbé fontos és kívánatos a kormánynak, illetőleg törvényhozásnak abbeli gondoskodása sem, hogy a közgazdasági életnek gócpontjait, az emporiális jellegű városokat, tegye kivétel nélkül kereskedelmi és iparkamarák székhelyeivé; hogy ekként az eddigelé szomorúan tapasztalt helyi féltékenykedésnek erőzsibbasztó jellemvonását a kamarák és ezek székhelyeinek eljárásából kiküszöbölván, szoros, mondhatnók szerves kapcsolatot hozzon létre a városok és a kereskedelmi iparkamarák közt, mi által azok hatalmasabb erőt nyerének a közgazdasági érdekek sikeres támogatására irányuló tevékenységük kifejtésében

A szerves kapcsolatból eredő állandó érintkezés tenné azután lehetővé, hogy a kamarák székhelyeinek és ezek vidékeinek jogos kívánalmi egyöntetű formában jutnának a kormány elé; minélfogva az ország közgazdasági érdekeinek emelésére vonatkozó kormányintézkedések, disszonáns érzések kelteése helyett, harmonikus egységet és egyöntetűséget eredményeznének.

Az a vagyoni jólét, melyet polgárai körében az önkormányzati igazgatás segítő keze fejleszt és teremt, s mely alkalmas arra, hogy a takarékoság erényét is általánosítsa, sokkal becsesebb és sokkal maradandóbb, mint amit véletlen esélyek juttatnak

a szerzők birtokába. Épp azért kell minden országos és helyi tényezőnek karöltött munkássággal arra törekednie, hogy az ország közgazdasági életének fellendítésével megteremtse és biztosítsa a magyar polgárságnak vagyonosodását.

Azoknak a nagy céloknak megvalósításához, azoknak a fontos feladatoknak teljesítéséhez, melyeket a kulturális és közgazdasági téren és nemzeti vonatkozásban a városoktól várunk, nem elég-maga az intellektuális kvalitás; nem elég a városi polgárságnak áldozatkész lelkesedése és jóakarata. Az intézményes gondoskodáshoz, a fejlesztés nagy munkájához tetemes anyagi erők is szükségesek. A kormánynak és törvényhozásnak eminens feladata tehát, hogy a városokat megközelítőleg oly arányban, mint aminőben az állam részére funkciókat teljesítenek, és oly méretekben, mint aminőkben egyéni befolyásukkal és tevékenységükkel hozzájárulnak a magyar nemzeti állam kiépítéséhez; ha nem is teljes valóságban, de az új közintézmények létesítésében és a meglevők átalakításában, járuljanak hozzá a város teherviselő képességének fokozásához és a modern fejlődéssel járó kiadások könnyebb elviseléséhez.

Egyszóval, midőn kormány és törvényhozás a városoktól az egységes magyar nemzeti állam kiépítése érdekében nagy feladatok teljesítését várja: akkor meg kell szívlelnie nemcsak, hanem közvetlenül is meg kell ismernie a városoknak anyagi viszonyait és ezek kezelésének rendszerét. Meg kell tudnia, melyek azok az erőforrások, melyekből az egyes városok organizmusa él és táplálkozik. Meg kell bizonyosodnia, váljon azok az erőforrások elég-

ségesek-é azon nagy célok megvalósításához, melyeket a városoktól várunk?

A várospolitika ezen vonatkozásában kell tehát előtérbe lépnie a törvényhozás bölcs és körültekintő gondoskodásának, még pedig oly módon, hogy a cél megvalósításához szükséges erőforrások fejlesztésére törekedve, állítsa azokat oly okos számítással a városok rendelkezésére, hogy míg egyrészről az állami érdekek csorbát ne szenvedjenek, addig másrészről a városoknak segítő kezet nyújtva, egyben magának az államnak is ethikai értelemben vett jelentékeny előnyöket biztosítson.

A helyi érdekekkel azonosuló állami érdekek közül mindjárt első sorban említjük *a városok népoktatási ügyét*; melyre nézve kívánatos, hogy a városokban létező népiskolák államosíttassanak. Legyen a népoktatás teljesen ingyenes. A tanító-erőket fizesse és saját intenczióinak megfelelően nevezze ki az állam. Iskolahelyiségről, egyéb dologi kiadásokról, valamint szegénysorsú tanköteles gyermekeknek iskolai eszközeiről és tankönyvekkel való ellátásáról pedig gondoskodják az illető város.

Ily gondoskodás mellett két cél éretnék el. Az egyik az, hogy az állam a magyar nemzeti érzés és nyelv kultuszának legbuzgóbb művelőit alkalmazhatná a városi népiskolákban. A másik pedig az, hogy a városok az iskolai kiadások jórészét megkímélvén, az ekként rendelkezésre maradt tetemes évi kiadások egyéb kulturális intézmények létesítésére és fentartására lennének fordíthatók.

Fontosnak tartjuk azt is, hogy városainkban az ingatlan javaknak tűzkár elleni biztosítását maga a város eszközölje. Feleslegesnek tartjuk e kérdést

e helyen bővebben részletezni. – Egyről azonban biztosak vagyunk; s ez az, hogy a *kötelező tűzkárbiztosítás* jelentékeny évi jövedelmet hozna a város pénztárába; mely jövedelmekből nem pusztán a tűzoltó intézmény lenne czélszerűbb módon fejleszhető, hanem az összes városokban csakhamar fogantba vehető lenne a tűzoltás hatékonyságának legnélkülözhetetlenebb eszközéről, nevezetesen a vízvezetékek és artézi kutak létesítéséről való kötelező gondoskodás. E gondoskodással egyúttal a város egyik legfontosabb közegészségi kérdése is legczélszerűbb megoldást nyerne.

A városok jövedelmei szaporításának bőséges forrását képezhetnék: *a városi takarékpénztárak*. Ezeknek törvényhozási utón való létesítése oly módon történhetnék, hogy a vidéki takarékpénztárak kötelező felszámolása kimondatván, a részvényesek részvényeik arányában részesednének a tartalékalapból, az intézet tisztviselői pedig szolgálati idejük arányaihoz mérten osztoznának a nyugdíjalap tőkéjében. Jogsérelmet és anyagi károsodást tehát sem a részvényesek, sem az alkalmazottak nem szenvednének. De igenis nyerne a város egy a hitelező pénzüintézetek helyébe lépő városi takarékpénztár létesítésével oly jelentékeny jövedelmi forrást, mely nemcsak a kulturális és közgazdasági intézmények megteremtésének szolgálna állandó fedezetül; hanem idővel még a városi pótagók csökkenésének lehetőségét is eredményezné.

A városi takarékpénztárakban lennének a városi alapok, alapítványok, valamint az árvapénzek is elhelyezve. De jogosulva lennének a városok megfelelő biztosítás mellett az alapokat és alapítva-

nyokat, szükséges és hasznos beruházásokra is fordítani, illetőleg azokat kölcsön venni, nehogy továbbra is érvényesüljön a városokra nézve valóban elszomorítóan káros azon helyzet, hogy míg a város takarékpénztári betétei után csak $3\frac{1}{2}$ kamatot húz, addig kölcsönvett tőkéi után $4\frac{1}{2}$ 5%-os kamatot kénytelen fizetni.

A vidéki takarékpénztárak alapításának túltengése elérte már végső határát. S azok a súlyos feltételek, melyek mellett, – különösen váltóügyletek körül, – kölcsönök köttetnek, sok helyütt teljes mértékben kimerítik az uzsora vétségnek lényegében vett kritériumait. Innen érthető tehát, hogy némely 100 koronás befizetésekkel alakított, szolid hírben álló, előkelő vidéki tekintélyek vezetése alatt álló pénztintézetek, mindjárt az első évben 25-30%-os osztalékkal zárják le mérlegüket. Mit jelent tehát ez? Jelenti a kölcsönre szorult közönség kiszípolozását és a részvényeseknek illetéktelen gazdagodását, tehát a józan és becsületes nemzetgazdasági alapelveknek teljes ignorálását.

Egyébként a kisbirtok hitele és teherviselő képessége is már annyira kimerült, hogy az ország kisbirtokosságának megmentése állami érdek fontosságára emelkedett. Mi marad tehát a vidéki takarékpénztáraknak? A kisiparos, a szatócs, a szegény hivatalnok és tisztviselő. E három osztály éppen az, mely pártolásra és támogatásra szorul és legkevésbé sem alkalmas arra, hogy létét 10-12%-os váltókölcsönökkel tengesse.

A vidéki takarékpénztárak megszüntetése közgazdasági szempontból is hasznos változásokat vonna maga után. Ugyanis a kényelem és biztonsági

tekintetek indokából összehalmozott betéti tőkéknek javarésze felszabadulván, azok úgyszólván kényszerítettnek arra, hogy gyáripár és egyéb közzgazdasági vállalatok alapítására fordíttassanak.

Még egy nagyon fontos érdek harczol a vidéki pénzüintézetek megszüntetése mellett. Ez nem egyéb, mint az oláh és tótajkú vidékeken elharapódzott azon tendenzia, mely szerint a túlnyomó részben külföldi pénzen berendezett ezen pénzüintézetek, működésüket kizárólag a magyar nemzeti érdekek aláására fordítják. Ezen pénzüintézetek tehát mindmégannyi hatalmas eszközei a román és tót propaganda magyarellenes üzelmeinek.

A magyar állameszme és nemzeti gondolat megvalósítása múlhatatlanul megkövetelik, hogy az összes vidéki takarékpénztárakkal együtt a nemzetiségi velleitásoknak e vészes erőforrásai is megszűnjenek; és lépjenek helyükbe a városok olcsó kezelése alatt álló oly pénzüintézetek, melyek nem csak anyagi téren, hanem a magyar nemzeti érdek szempontjából is, az országnak minden irányban való kialakítása céljából vett nagy feladatok teljesítésére alkalmasak és hivatottak.

Az önkormányzati várospolitikáról kívánunk még csak néhány szót ejteni.

A városok fejlesztésének és berendezésének alapvető feltétele, hogy legyen minden városnak lehető messzemenő célokat felölelő, de a város szellemi és anyagi erőit soha túl nem haladó városszabályozási és fejlesztési terve. A közegészségi intézmények (vízvezeték, csatornázás, utczaburkolás, fürdőhelyek és parkírozás) képezzék a város gondoskodásának legelső tárgyait. Ezekkel parallel lé-

pést kell tartania a kultúrintézmények létesítésének. (Minél több és minél többféle iskola, múzeumok, színház stb). Mindezekhez járulnak a közgazdasági érdekek előmozdítására vonatkozó intézmények.

Az okos várospolitikai tehát azt parancsolja, hogy minden város saját anyagi erejének mérlegelésével alkalmazkodjék az ország fejlődésének méreteihez; s a városfejlesztés öntudatos munkájában sohse engedje magát végletekre ragadtatni, hanem a kitűzött célt vesse össze a város anyagi erejével és azon hivatással, melynek megvalósítására vállalkozott.

Az öntudatos fejlesztés és haladás útján kísérije a város kormányzatának bíráló és ítélő elméjét egy szabályozó gondolat; és ez nem más, mint minden téren és minden vonatkozásban a *konzolidált állapotnak* megteremtése.

A városok kormányzó tényezőinek a haladás útján tett minden lépése legyen megfontolt; úgy-szólván hideg számításon alapuló. Az öntudatos fejlődést jelző alkotások ez esetben lesznek marandó becsűek és céljuknak megfelelők; és a város polgárainak szemléletében is csak akkor lesznek valódi értékűek.

Időközönként bekövetkező hosszabb-rövidebb ideig tartó pihenések nem a megállást, nem a mozdulatlanságot, vagy tán éppen a további fejlődésről való léha lemondás szimptomáját jelentik; hanem az organikus életműködésnek azon szükségszerűségét, mely a konszolidáció, az erőgyűjtés, illetőleg megizmosodás céljából külsőleg látszólagos pihenőt tart; hogy az ekként megszilárdított alapon minél biztosabb lépésekkel és sikerrel közeledhessék kitűzött nagy céljainak megvalósítása felé.

A városok fejlesztése határvonalának megállapításában a fősúly, a főtekintet mindig a városok pénzügyi és vagyoni helyzetére esik. Konszolidált vagyoni állapot nélkül megszűnik a további élet-erős és egészséges fejlődés lehetősége; ennek hiányában kisiklik a kézből a további haladás alapfeltétele; sőt még tán az eddigi alkotások is jelentékeny értékcsökkenést szenvedhetnek.

E szempont tehát az, mely a fejlődés vágyától lelkesített városokat és ezek kormányzatának figyelmét folyton a törvényhozás bölcsességének és a kormány mély belátásának illetékes fórumai felé irányítja; a városok új szervezésével kapcsolatban tőlük várván, hogy a jogosság és méltányosság határain belül adják meg a városoknak mindazokat, melyek az élő igazság követelményei szerint őket megilletik.

Ugyanis arról van már régóta szó, hogy *a városok az átruházott hatáskörben teljesített és tetemes anyagi áldozatokkal járó funkciókért igazságos mértékben kártalaníttassanak.*

Lényegében és teljes objektivitással véve, a városoknak ebbeli kívánsága és igénye teljesen jogos és igazságos.

Hogy eddigelé a városok eléggé nem hangoztatták a jelzett irányban megvalósítandó igényüket, annak oka a városok fejlődésének mozdulatlanságában keresendő.

Amint azonban – mintegy varázsütésre – a városok egész vonalán megindult a fejlődés elfojthatatlan vágya által hajtott tevékenység és mozgalom: e pillanatban föleszméltek és öntudatra ébredtek a városok is; követelvén az állam javára

teljesített személyi és dologi kiadásainak megterítését.

Es erre annál nagyobb szükség mutatkozik, mert az államigazgatás összes ágaiban alkalmazott hivatalnokok és tisztviselők fizetésének rendezése és javítása a fejlődött viszonyok kívánalmaihoz mértén bekövetkező, elodázhatatlanul elérkezett az a pillanat is, melyben *a városok alkalmazottainak fizetés-rendezéséről is gondoskodnunk kell.*

A fizetések rendezésének kötelezettségét mondja ki tehát a törvényhozás. De maga a rendezés ténye hagyassék meg a városok önkormányzati jogkörének gyakorlásában. Fentartatván a kormánynak legfőbb felügyeleti hatalmából eredő azon joga, hogy az egyöntetűség követelményeinek megvalósítása érdekében a fizetések rendezésére vonatkozó városi határozatokat felkívánván, azokat felülvizsgálja és helyesbítse.

Az a kérdés most már; miben álljon az állami funkciók rekompenzációja és minő legyen annak aránya és formája? Kézpénzben, évi hozzájárulásban történjék-e az, vagy pedig az állam által gyakorolt hasznothajtó jogoknak átutalásával?

Azon alapelvekből kiindulva, hogy az államnak nincs mit elajándékoznia; és az ajándékozás tényével a városok önkormányzati jogának épsége sem tűrhetné el, hogy az állam nagyobb arányú ingerenciát nyerjen a városok felett; de viszont a városok sem fogadhatván el az államtól ily formában nyújtott ajándékot, – az objektív és igazságos mérték követelményének megfelelően kiszámítandó, hogy mely város, minő kiadásokkal járul hozzá az átruházott hatáskörben teljesített állami teendők el-

látásához. Ekként megállapítatván minden városnak rekompenzálandó egyéni kára, akár az állam évi járulékával, akár pedig a húsfogyasztási és boritaladók átengedésével és az ezekben mutatkozó differenciák kiegyenlítésével, a városok jogos igénye a tárgyilagossággal követelményének megfelelően legcélszerűbben kielégíthető.

Csak futólagosan említve meg azon tetemes anyagi előnyöket, melyeket a világítási eszközöknek, (légszusz és villamos áram) továbbá a vízvezetéknek és a helyi közúti közlekedés eszközeinek létesítése és házi kezelésbe vétele a városok javára biztosítanak, berekesztésül a városoknak még csak két jogos kívánságát fejezzük ki. S ez az, hogy a városok az *útdó* és a *katonabeszállásolási pótadó* fizetésének kötelezettsége alól mentesítsenek.

Hiszen maga a városi jelleg és a közlekedés, valamint a közegészségi viszonyok szanálásának érdekei megkövetelik, hogy a város belső területén és annak határában a lehetőség szerint legjobb utak és azokon legszolidabb szerkezetű, tartósság és esztétikai szempontból kifogástalan műtárgyak álljanak rendelkezésre. E cél azonban csak akkor lesz elérhető, ha a városok az útdó fizetésének kötelezettsége alul szabadulván, anyagi erejüknek ezen vonatkozásban vett teljességét jó utak és műtárgyak létesítésére és fentartására fordíthatják.

Avagy miként jön és jöhet némely törekvő rendezett tanácsú város azon teljesen igazságtalan és méltánytalan helyzetbe, hogy midőn szilárd anyaggal burkolt, modern csatornázási rendszerrel víztelenített utai és mintaszerű műtárgyai vannak; midőn emez alkotások létesítése és évi fentar-

tása a városnak teméntelen anyagi áldozatába és költségébe kerül, azok mellett még lakosai által direkt és egyénileg közvetve is hozzájáruljon a vármegyei útdó terhes fizetéséhez.

Es miként jönnek a városok ahhoz, hogy tetemes beruházásokkal létesített katonai laktanyák nagy költséggel járó évi fentartása mellett szint oly mértékben járuljanak hozzá a katonai beszállásolás czimén kivetett pótdókhöz, mint azon kis- és nagy községek, melyek ezen vonatkozásban semmi anyagi áldozatot nem hoztak?

TÖRVÉNYHATÓSÁGI VÁROSOK.

Sorszám	Város neve	Az összes lakosság száma	Keresők összes száma	Intelligens keresők	Intelligens elem $\%_0$ -a
1	Arad	56,260	26,887	15,472	57
2	Baja	20,361	9,241	4,562	49
3	Debreczen	75,006	33,704	15,709	46
4	Győr	28,989	14,458	8,524	52
5	H.-mezővásárhely	60,882	25,729	5,534	21
6	Kassa	40,102	21,240	10,784	50
7	Kecskemét	57,812	23,965	7,753	32
8	Kolozsvár	49,295	24,268	12,279	50
9	Komárom	19,996	10,549	4,649	44
10	Marosvásárhely	19,191	9,837	5,477	55
11	Nagyvárad	50,177	23,360	13,456	57
12	Pancsova	19,044	8,737	4,048	46
13	Pécs	43,982	20,681	9,856	47
14	Pozsony	65,867	34,849	20,050	57
15	Selmecz és Bélab.	16,375	7,403	2,725	37
16	Sopron	33,478	16,242	6,729	41
17	Szabadka	82,122	34,046	9,308	27
18	Szatmár-Németi	26,881	11,546	6,089	52
19	Szeged	102,991	45,864	15,449	32
20	Székesfehérvár	32,167	14,267	7,504	52
21	Temesvár	53,033	27,031	14,673	54
22	Ujvidék	29,296	12,959	6,333	48
23	Versecz	25,199	11,649	4,595	39
24	Zombor	29,609	13,838	4,534	32
25	Fiume	38,985	18,333	10,331	56

RENDEZETTANÁCSU VÁROSOK.

Sorszám	Város neve	Az összes lakosság száma	Keresők összes száma	Intelligens keresők	Intelligens elem $\frac{0}{100}$ -a
1	Abrudbánya	3,341	1,649	702	43
2	Bártfa	6,102	2,206	1,063	48
3	Bazin	4,899	2,366	714	30
4	Bereczk	3,033	1,638	282	17
5	Beregszász	9,629	3,660	1,807	49
6	Besztercze	12,081	5,981	2,344	39
7	Besztercebánya	9,264	4,798	2,725	56
8	Brassó	36,642	18,140	9,665	53
9	Breznóbánya	3,942	1,875	785	41
10	Czegléd	30,106	12,570	3,468	27
11	Csikszereda	2,858	1,422	587	49
12	Dés	9,888	4,222	2,124	50
13	Déva	5,000	3,507	1,679	47
14	Dobsina	5,111	2,639	651	31
15	Eger	25,893	11,455	4,525	39
16	Eperjes	14,447	6,870	3,159	46
17	Érsekújvár	13,385	5,448	2,931	53
18	Erzsébetváros	3,903	1,912	660	34
19	Esztergom	17,904	8,118	3,160	37
20	Fehértemplom	10,849	5,720	2,291	40
21	Felsőbánya	4,584	1,762	400	22
22	Gölniczbánya	4,093	1,690	952	56
23	Gyöngyös	16,442	7,011	2,844	40
24	Gyulafehérvár	11,597	5,947	2,529	42
25	Gyula	22,446	9,292	3,440	37
26	Hajduböszörmény	25,070	10,409	1,506	14
27	Hajdunánás	15,884	6,525	1,083	16

Sorszám	Város neve	Az összes lakosság száma	Keresők összes száma	Intelligens keresők	Intelligens elem %-a
28	Hajduszoboszló	15,451	6,109	935	15
29	Hátszeg	2,367	1,078	578	53
30	Igló	10,190	4,001	1,834	45
31	Jászberény	26,791	11,229	2,384	21
32	Jolsva	2,733	1,350	698	51
33	Kaposvár	18,218	7,993	3,832	47
34	Karczag	20,896	8,230	1,468	27
35	Karánsebes	6,497	3,216	1,400	46
36	Késmárk	5,606	2,517	1,500	59
37	Kiskunfélegyháza	33,408	13,852	3,787	27
38	Kézdivásárhely	5,658	2,870	1,687	58
39	Kiskunhegyes	19,866	8,614	1,219	14
40	Kisszeben	3,063	1,562	603	38
41	Kismarton	3,067	1,513	709	46
42	Kisujzállás	12,424	5,336	1,148	21
43	Kolozs	3,767	1,518	129	8
44	Körmöcbánya	4,306	1,902	894	47
45	Korpona	3,963	2,239	439	19
46	Kőszeg	7,930	3,632	1,578	43
47	Leibicz	2,803	1,183	386	32
48	Léva	8,488	3,601	1,892	52
49	Lőcse	7,866	3,969	1,454	36
50	Losoncz	9,530	4,552	2,497	56
51	Lugos	16,126	7,811	4,013	51
52	Makó	33,722	14,245	3,755	26
53	Máramarossziget	17,475	6,856	3,682	53
54	Medgyes	7,954	3,695	1,584	43
55	Mezőtur	28,383	10,084	2,242	22

Sorszám	Város neve	Az összes lakosság száma	Keresők ösz- szes száma	Intelligens keresők	Intelligens elem $\%_a$
56	Miskolcz	43,096	19,323	11,644	60
57	Modor	5,279	2,466	532	21
58	Munkács	14,416	5,798	3,492	60
59	Nagybánya	11,185	4,768	1,928	40
60	Nagybecskerek	26,402	11,898	4,533	38
61	Nagyenyed	7,494	3,253	1,276	39
62	Nagykanizsa	23,978	10,586	4,988	47
63	Nagykároly	15,382	6,228	3,563	57
64	Nagykikinda	24,843	9,968	3,096	31
65	Nagykörös	26,638	10,539	2,328	22
66	Nagyrócze	1,812	869	312	35
67	Nagyszeben	29,577	15,702	7,651	48
68	Nagyszombat	13,181	5,964	2,091	35
69	Nyiregyháza	33,088	13,755	4,803	34
70	Nyitra	11,169	6,564	3,895	59
71	Ólubló	1,977	812	355	43
72	Pápa	17,426	8,115	4,415	54
73	Poprád	1,530	756	480	63
74	Rimaszombat	5,849	2,748	1,592	57
75	Rozsnyó	5,198	2,289	1,289	56
76	Ruszt	1,609	752	118	15
77	Sátoraljaujhely	16,600	6,790	3,165	46
78	Sepsiszentgyörgy	7,131	3,610	1,766	48
79	Segesvár	10,868	4,683	2,411	51
80	Szokolca	4,932	2,305	500	21
81	Szamosujvár	6,378	2,614	1,274	48
82	Szászrégen	6,552	3,059	2,098	68
83	Szászsebes	7,770	3,054	1,044	34

Sorszám	Város neve	Az összes lakosság száma	Keresők összes száma	Intelligens keresők	Intelligens elem $\%_0$ -a
84	Szászváros	6,934	3,511	1,426	43
85	Székelyudvarhely	8,177	3,849	2,414	62
86	Szentendre	4,822	2,423	849	35
87	Szentes	31,308	13,503	3,698	27
88	Szentgyörgy	3,456	1,822	385	21
89	Szepesbéla	2,623	1,281	646	50
90	Szepesolaszi	2,666	1,101	517	47
91	Szepesvárálja	3,024	1,322	745	56
92	Szolnok	25,349	10,189	5,240	51
93	Szilágysomlyó	5,658	2,258	1,121	50
94	Szombathely	24,751	11,545	6,639	57
95	Torda	12,117	5,306	2,616	49
96	Trencsén	7,011	3,938	1,552	39
97	Turkeve	13,797	5,960	801	13
98	Ujbánya	4,603	1,882	830	44
99	Ungvár	14,723	6,779	3,649	53
100	Vác	16,808	6,601	3,434	52
101	Vajdahunyd	4,419	1,913	1,314	68
102	Veszprém	14,114	6,294	3,501	55
103	Vinga	7,796	2,644	464	17
104	Vizakna	3,920	1,944	301	15
105	Zalaegerszeg	9,782	4,384	2,342	53
106	Zenta	28,588	10,801	2,738	25
107	Zilah	7,639	3,458	1,673	48
108	Zólyom	7,173	2,936	2,067	70

D) A VÁRMEGYÉK.

A mai vármegyék keletkezéséhez és múltjához a magyar nemzetnek kegyeletes emlékei fűződnek. A várszerkezet, vagyis a mai vármegyék ősalapja visszanyúlik a honalapítás történeti múltjába; midőn ugyanis Szent-István királyunk az egész országot várkerületekre osztotta és azok élére a főispánokat állította, kik egyúttal a városoknak kapitányai (comes castri) is valának.

A régi várkerületek politikai intézményé csak a XIII-ik században alakultak át. Ezen keretben fejleszték ki később a karok és a rendek a vármegyék közgyűléseiben országos jelentőségű tevékenységüket; midőn ugyanis a nemzet legvitálisabb érdekeinek védelme a vármegyék gyülekezéseibe szorítottván, azok találóan neveztettek el az *»ország védőbástyáinak.«*

Az 1848. évben megszüntetett rendi alkotmány helyébe lépett népképviselési alkotmány egészen új célokat és feladatokat tűzött a vármegye elé. E pillanattal tehát megszűnnek a municípiumok; megszűnik a vármegyéknek országos jelentősége; és azok tevékenysége a jog- és alkotmányvédelem helyett a területükön lévő közigazgatási szervek és tagozatok felügyeletében, az autonóm-jogok gyakorlatában és hatósági funkciók teljesítésében olvad össze.

Nem kicsinylendő azon feladat és kötelesség, melyeknek megvalósítására a mai vármegyék hivatvák. A törvényben biztosított azon jogosultság azonban, melyszerint »a törvényhatóságok országos ügyekkel is foglalkozhatnak, megállapodásaikat kifejezhetik és a törvényhozás bármelyik házához

felterjeszhetik«, vagyis a politikai jogkör legkevésbé képezheti ma már helyeselhető indokát annak, hogy a vármegyék köztörvényhatóságoknak, municípiumoknak neveztesse; hanem történelmi hagyomány alapján inkább illetti azokat az egyszerű »Vármegye« elnevezés.

A rendi alkotmány idejéből látszólagosan csak pusztá emlék értékében fenmaradt és fentebb idézett törvénybeli rendelkezés mulhatatlanul fentartandó a modern rendezés alkalmával is; már csak azon indokból is, hogy a magyar nemzet alkotmányát bármely oldalról fenyegető veszélyek ellen visszanyerhessék az alkotmány védőbástyái régi jelentőségüket; hogy legyen az ország törvényei által statuált oly közjogi szerkezet, melynek sáncaiban a magyar nemzetnek veszélyeztetett alkotmányos szabadsága megvédhető és megoltalmazható legyen; és amely szervezetben normális viszonyok között is a nemzet közvéleménye megnyilatkozhassek.

A lényeg helyesebb és találóbb kifejezése tekintetében még csak egy megjegyzésünk van, – melyet egyébként már fentebb is hangsúlyoztunk – s ez az, hogy a »köztörvényhatósági bizottság« kifejezés helyett a megyei státus fogalmának törvényszerinti megjelölése céljából fogadtassék el és használtassék inkább az új rendezési törvényben: *»a vármegye képviselőtestülete.«*

A vármegyei képviselőtestület tagjai városonként, illetőleg községek- és községi körönként a helyi képviselőtestületek által, a községi választásokkal egyidőben 3 évi időtartamra választatnának. Álljon azután ez az autonóm-testület minél több

tagból, hogy ekként a vármegye lakosságának minél több eleme és érdekeltsége befolyást nyerjen a vármegyei önkormányzat vitelében. A kilépő képviselők újból megválaszthatók. A vármegye összes tisztviselői pedig hivatalból tagjai a képviselőtestületnek; és mint ilyenek még külön képviselővé is nem választhatók.

Tekintettel egyrészt arra, hogy a vármegyék dotációjáról törvény szerint az állam gondoskodik és így az állam ingerenciáját a vármegyékkel szemben e tény maga is eléggé indokolja; de tekintettel másrészt azon körülményre, hogy a magyar állameszme és a nemzeti gondolat gyakorlati megvalósítása feltétlenül szükségessé tesz, hogy a vármegyei közigazgatás egész területén úgy a hatósági, valamint az önkormányzati funkciók jórészt oly megbízható tisztviselők teljesítsék, kik a magyar nemzeti érdekek érvényesítésének és a magyar állam szuverenitásának hű őrei és képviselői: az új szervezésnek egyik fő követelménye legyen, hogy a közigazgatási tisztviselők csak ki nevezés útján nyerjék el életfogytiglan megtartandó hivatali állásaikat.

A minősítési törvény megállapította a tisztviselők kvalifikációját. A fizetésrendezés tetemesen megjavította azok anyagi helyzetét. Az egyszerűsítési törvény pedig az egységesítés fontos ténye mellett megvonta az általános kereteket, melyeken belül az újonnan szervezendő közigazgatási organizmusnak a közügyeket kielégítő és megnyugtató módon működni kell. A jogbiztonság garanciáinak jórészt tehát a törvényes rendelkezésekben felismerhetjük.

Idők folyásával majd az eleven élet követelményeihez simuló ügyvitel is megtermi gyümölcsseit. Ámde a törvénykezés terén már szórványosan megvalósított szolgálati pragmatikát a közigazgatási tisztviselőkre is kötelezően meg kell alkotnunk, hogy ekként minden tisztviselő ismervén a törvény által előirt jogait és kötelességeit; valóra váltva lássuk a magyar közigazgatás eddigelé annyira lekicsinyelt, kipkedés-kapkodással és megbízhatatlansággal vádolt állapotának újjáteremtését.

A kinevezési rendszer behozatalával a vármegyei képviselőtestület figyelmét nem a személyi ügyek kultusza foglalja el, hanem nemes érdeklődése a vármegye összeségét közvetlenül érintő és a magyar nemzet fejlődésével kapcsolatos nagy kérdések felé fordul. Minek üdvös következménye azután az lesz, hogy a közállapotok jelentékeny javulásán kívül, a most már valóban tisztességesen fizetett vármegyei alkalmazottak kivétel nélkül lelkiismeretes ügybuzgalmat és szorgalmat fejtenek ki a dologtevésben, minek folytán a jövőben megszüntethetők lesznek az oly felesleges tisztii állások, melyek eddigelé protekcionált egyének javára, vagy hivatásukat kellően betölteni nem tudó, egyébként befolyásos rokonság által támogatott tisztviselők érdekében kreáltattak.

A vármegyei képviselőtestület önkormányzati tevékenységének kifejtésében, a törvények által oda utalt feladatok pontos ellátáson kívül kiváló súlyt kell fektetnie a közgazdasági élet minden ágának fejlesztésére. A községekkel és községi körökkel szemben szakközegei által tüzetes tanulmány tárgyává kell tennie az egyes vidékekre kedvező mező-

gazdasági nyersproduktumoknak prosperitását, és módot kell találnia arra, hogy az érdekelt helyi gazdálkodóknak figyelmét azokra felhívja; szükség esetén támogatásban is részesíti. Különösen a városokat övező vidékekben meg kell ismertetnie az intenzívebb gazdálkodás rendszerét, és oda kell hatnia, hogy a kockázattal járó egyoldalú magtermelés helyett az állattenyésztés, a vajtermelés, a kerti gazdaság és baromfitenyésztés jövedelmező ágai meghonosíttassanak. Arra kell törekednie, hogy a városok fogyasztó közönségének érdekeit kellő összhangzásba hozza a termelők érdekeivel, miáltal egyrészt a városok piacainak szertelen drágaságát enyhíti, addig másrészt a termelők anyagi érdekeit előmozdítja és azoknak állandó jövedelemhez jutását biztosítja. Evégből a városokhoz távolabb fekvő vidékeknek automotoros hajtóerővel berendezett keskeny vágányú, tehát olcsón létesíthető és kezelhető vasutvonalakkal való összekötését kell kezdeményeznie és minden egyéni spekuláció kizárásával megvalósítania, hogy ily módon is hatalmas lendületet adjon a közgazdasági élet felvirulásának. Tudván azt, hogy a falusi kisgazdálkodók az évnek csak néhány hónapját töltik el a mezei gazdálkodás körében felmerülő rendes teendők végzésével; a többi idejüket pedig, vagyis az év túlnyomó részét – különösen a téli évszakban – teljesen haszon nélkül henyélik el; vándortanítók kiküldésével meg kell honosítani a községekben a házi iparnak az illető vidék helyi viszonyaival is indokolt különféle ágait; melyek azután nemcsak időtöltést, hanem hasznothajtó foglalkozást is nyújtanak az ügyes és mindenre alkalmas magyar köznépek.

Egyik legszebb és legsürgősebb kötelességének ismerje a vármegyei képviselőtestület, hogy közegei által buzdítva, bírja reá a vármegye területén lakó, avagy ott érdekelt latifundiumok tulajdonosait és birtokosait; különösen pedig a főnemesiségnek és főpapságnak tagjait, hogy hozzanak a magyar közgazdasági élet fejlesztése és felvirágoztatása érdekében, egyúttal saját anyagi hasznukra is szolgáló hazafias áldozatot azáltal, hogy gyárok és ipartelepeket létesítvén, e ténnyel nem csupán a magyar nemzet nagy érdekeinek tesznek hasznos szolgálatot, hanem a munkakereső népnek is foglalkozást és kenyeret adva, megszüntetik az Amerikába való kivándorlásnak alapokait.

Az agrár-szocializmus vészes mozgalmainak meggátolása céljából legyen gondja a vármegye képviselőtestületének, hogy szükség esetén még kisajátítási eljárás útján is szereztessenek meg parcellázásra illetőleg telepítésre alkalmas ingatlan területek; és ezek megfelelő ellenszolgáltatás mellett a munkaszerető és tulajdonszerzésre vágyó népek között szétosztatván, a földjükhöz kötött új birtokszerzők figyelme elfordíttassék a szociális velleitások veszélyes kultuszától.

Oly városokban különösen, melyek a vármegye fenhatósága alatt állanak, nyújtson a vármegye képviselőtestülete segítőkezet a kisiparnak; és iparkodjék kellő formában megértetni úgy a mezőgazdasággal foglalkozókkal, mint az iparosokkal, hogy Magyarország közgazdasági érdekének fogalma gyűjtőfogalom, melyben a közgazdaság minden ágzatának a legszebb és legbékésebb összhangban kell összeolvadnia; s hogy a különálló közgazdasági ágaknak

egymásraható jótékony tevékenységétől várhatjuk csak a nemzet vagyoni jólétének megteremtését.

A vármegyének most vázolt nagy hivatása tehát elkerülhetetlenné teszi, hogy annak szervezetébe egy oly szerv illesztessék be, melynek élén álló közeg kiváló szakértelménél, ügyszeretetésénél és tárgya iránt érzett lelkesedésénél fogva nézzen, lásson, cselekedjék és alkosson; hogy munkálkodásának nyomán a vármegye népének boldogulása fakadjon.

Bár nem szenved kétséget, hogy a községek, községi körök és járások szervezetében jelentékeny hely jut a közegészség érdekei felett örökdő köz-igazgatási közegeknek; mindazonáltal szükségesnek tartjuk, hogy a vármegye szabályalkotási jogára való tekintettel, figyelmet fordítson a területén megvalósítandó közegészségi intézmények és feladatok külön gondozására. Igaz ugyan, hogy a feladatok decentralizációja az önkormányzati jog gyakorlásának egyik leghatékonyabb erőforrása; de azért a nagy érdekek gondos ápolása nemcsak megtűri, hanem megköveteli, hogy a magasabb szervezetben nagy általánosságban kifejezést nyerjenek azon követelmények megvalósítására irányuló intézkedések, melyek a közegészség területén, az emberiség jóléte érdekében teljesítendőek.

Az 1876. évi XIV. t.-cz. 157–164. §-ai tüzetesen írják körül a magasabb közigazgatási szervezetnek a vármegye közegészségi érdekeinek vezetésére és kezelésére vonatkozó kötelességeit.

De arról már nem gondoskodhatott a törvényhozó, hogy részletesen körülírja: milyen legyen az az egészséges falusi lakás; milyen legyen és miként

szereltessek fel az a falusi udvaron ásott kút, melyből az emberek ivó- és használati vizüket merítik? És nem állapítja meg: mily távolságban kell lennie a kúttól a trágyagödörnek, hogy átszivárgás folytán meg ne fertőztesse annak vizét?

Jelentéktelennek látszó dolgok ezek. De az emberi életre és egészségre egyaránt fontosak; és mindenekfelett méltók arra, hogy róluk a vármegye képviselőtestülete szabályrendeleti úton gondoskodjék; az alárendelt tagozatok illetékes tényezőinek kötelességévé tevén, hogy a szabályrendeletszerűen statuált emez intézményes gondoskodás az egész vonalon és minden ponton testet öltjön és kötelező módon megvalósíttassék.

Kívánatos, hogy a vármegyék székhelyein nyilvános közkórházak állíttassanak fel; melyekben az elmebetegek befogadására és szakszerű gyógyítására is alkalmas módon berendezendő osztály szerveztessék.

Az elmeorvosgyógyászat decentralizációja azért oly felette fontos, mert ezidő szerint annyi komplikációval és annyi nehézséggel jár az elmebetegek elhelyezése, hogy a hosszadalmas eljárás miatt kiszámíthatatlan és helyrehozhatatlan azon pusztítás, melyet az önsorsukra hagyott szegénysorsú elmebetegek vagyonban, testi épségben és emberi életben egyaránt elkövetnek.

A vármegyei főorvosi állás államosíttassék.

< Hisz manapság is már oly teméntelen közegészségi feladat teljesítése nehezedik a vármegye legfőbb közegészségi közegének vállaira, hogy amennyiben ezen hivatali kötelességeinek lelkiismeretes pontossággal meg akar felelni, bizony-bizony kevés ideje

marad arra, hogy a hozzáfűzött várakozást kielégítő magánorvosi gyakorlatot folytathasson.

És miként a járásorvosnál, úgy a vármegye főorvosával szemben is elesik az a kifogás, melyszerint az egyoldalú hygienikus teendők teljesítése, valamint a felügyelet és ellenőrzés elvont teendői mellett, elveszíti a sikeres gyógyítás tudásának kontinuitását; mert hiszen a főorvos levén egyúttal a központi közkórháznak igazgató orvosa, az ezen közegészségi intézetben felmerülő betegségek sokfélesége csak bővebb alkalmat szolgáltat arra, hogy a főorvosok szakbeli látóköre bővüljön és gyakorlati tudásuk gazdagodjék.

Kétséget sem szenved, hogy a közművelődés terén a teendők és feladatok súlya a városokra esik, mint oly tagozatokra, amelyek éppen ezen vonatkozásnak is elsőrendű tényezői. Nagy tévedés volna azonban azt hinni, hogy e ténybeli helyzettel szemben a vármegyéknek a közművelődés terén egyáltalán nincsenek teljesítendő feladatai. Hiszen a városok és mezővárosok bizonyos mértékig a vármegye képviselőtestületének felügyelete és ellenőrzése alá helyezvék. Emez ethikai értelemben vett függési viszony nem pusztán jogokat állapít meg a vármegyei fenhatóság javára; hanem igenis oly kötelezettségeket hárít azokra, melyek között legelső helyen áll a vármegyei kultúrélet fejlesztése, intézményes gondoskodás a közművelődés egész területén, annak összes vonatkozásaiban.

A kultúrfejlődés előmozdítására irányuló köztevékenységnek azonban magyar nemzeti tartalommal kell bírnia. Eszményi célokat szolgálva, legyen a kultúra fejlesztésének minden eszköze színmagyar;

hazafias, kizárva még látszatát is a magyar nemzeti érdekekkel ellenkező gondolatoknak.

Népoktatás ügyünk magyar szellemének és a magyar nemzeti nyelv kultuszának legyen a vármegye képviselőtestülete lelkes zászlóvivője és küzdjön ott szóval, tettel, hazafias cselekvéssel az első sorban, legjobbaink között.

Legyen az a vármegye hü és lelkes támasza az *állam tanfelügyeleti érdeke* megvalósításának. Termetsen alapokat a magyar nyelv sikeres tanítása körül érdemeket szerzett néptanítók és óvónők jutalmazására. Létesítsen a községekben, teljesen megbízható magyar tanító erőkkel minél több óvóintézetet oly hazafias célzattal, hogy már a kisdedeknek érintetlen kedélyvilágát a magyar nemzeti érzés és a magyar nemzeti nyelv iránt való őszinte hajlandóság lelkesedése aranyozza be.

Gondoskodjék a vármegye képviselőtestülete múzeumok felállításáról; melyekben képtár, könyvtár, régiségtár és helyi vonatkozású néprajzi gyűjtemény nyernek elhelyezést. A községekben pedig vagy állandó, vagy ambuláns népkönyvtárak bocsátandók a tudnivágyó ifjúság és egyéb falusi lakosság rendelkezésére; hogy a nép jellemét és gondolkodását megmérgező anarkikus irányzatú művek ponyvairodalmi termékei helyett, okulást nyújtó, felvilágosító és szívet-lelket nemesítő olvasmányok birtokába jusson.

Nyújtson a vármegye segítő kezet úgy a kisebb városoknak, mint a népesebb nagyközségeknek ahhoz, hogy bennök a mai kor igényeinek megfelelő színházak építtessenek. Különösen fontos a színházak létesítése határszéli helyeken és nemzeti-

ségi góczpontokban; hol a magyar színművészet ápolása és pártolása nem pusztán a léleknemesítő szórakozás értékében jelentkezik; hanem ahol soha el nem enyészhető öntudat gyanánt kell élnie a hazafiasán gondolkodó elmékben e jelmondatnak: »Nyelvében él a nemzet!«

Főbb vonásokban az itt elmondottak tartalmában kívántuk felsorolni azon feladatokat, melyeket a vármegyék képviselőtestületeinek önkormányzati jogaik és kötelességeik teljesítése körében meg kell valósítaniok.

Egyszóval a nagyobb fontosságú és jelentőségű ügyekben való döntés; az egész vármegye területére kiterjedő hatósági funkció, valamint a községek és városok felügyelete és ellenőrzése; ezek azok a főteendők, melyeket a vármegye közönsége a megalkotandó törvény értelmében gyakorolni hivatva lesz. Magától értetődően, hogy az a sok apró-cseprő ügy, mely eddigelé a köztörvényhatósági bizottság elintézése elé tartozott, annak hatásköréből egy alárendelt önkormányzati szerv hatáskörébe lesz átutalandó. Ennek következtében a vármegyei közgyűlések tárgysorozatainak ijesztő terjedelme össze lesz vonva a legfontosabb közügyek és főfontosságú kérdések sorozatának tetemesen kisebb mértékére. Ez a körülmény is bizonyára fokozza majd a vármegyei közgyűlések iránt való érdeklődést.

Az eddigi állandó választmány helyébe »előkészítő tanács« lép, melynek elnöke a főispán; alelnökei: a képviselőtestület két választott tagja; hivatalból tagjai és előadói: a központi tisztviselők, és ezeket kiegészítik: a vármegyei képviselőtestü-

let kebeléből választandó és törvény által megsza-
bandó számú önkormányzati tagok.

Az előkészítő tanácsnak feladata, hogy a kép-
viselőtestület hatáskörébe tartozó ügyek előkészíté-
séről és azoknak a közgyűlésen előterjesztendő
határozati javaslatokkal való ellátásáról gondoskodjék.

Nagyobb arányú és céljának jobban megfe-
lelő szervezeti változtatást, a szakigazgatás körébe
tartozó ügyek hatósági elintézésének helyesebb és
célszerűbb beosztásától és kezelésétől várunk. –
Vagyis a közigazgatási bizottság nehézkes szerve-
zetének megszüntetésével, egyúttal az ügyek gyors-
sabb elintézése céljából is, az államigazgatási funk-
ciók ellátását egyes szaktanácsok elintézésére kí-
vánjuk bízni; még pedig oly módon, hogy emez
ágazatok szerinti szaktanácsok alakításában az auto-
nom-jog gyakorlatának megvalósítását biztosító pa-
ritás elve in optima forma érvényesüljön.

Az új szervezet úgy újabb lépést jelent az
önkormányzat decentralizációjának eszményi célja
felé. S míg egyfelől az önkormányzati közegek
szaktanácsokba való beosztással, a vonatkozó szak-
ban kellő elméleti ismeretekkel felfegyverkezve, az
állandó szakfoglalkozás által gyakorlatilag meged-
zetten, bővült látókörben munkálnak közre az ügyek
elintézésében; és így a szaktanács intézkedései a
jogkereső közönségben több bizalmat és nagyobb
megnyugvást keltenek; addig másfelől a vármegyei
képviselőtestülete is becses véleményező támaszt
nyer az újból alakított hatósági szervezetben. Szóval
a hatósági és önkormányzati szervezeteknek összhangzó
és egységes működését kell a közigazgatási felada-
tok teljesítésének e fontos részében is keresnünk és

biztosítanunk. Mert az ily okszerű és czélszerű szervezettől várhatjuk közigazgatásunk mai rendszerének javítását és tökéletesbülését.

A megszüntetett közigazgatási bizottság helyébe a decentralizált és a paritás elve alapján megkorsruálandó szaktanácsok lépnek.

1. Általános közigazgatás; élén a vármegye alispánjával.

2. Szaktanácsok: élükön az árvaszéki elnökkel, főorvossal, tanfelügyelővel, közgazdasági előadóval, pénzügyigazgatóval, az államépítészeti hivatal főnökével, kir. erdőtelügyelővel és vármegyei főügyésszel.

Ezen szaktanácsok természetszerű kiegészítést nyernek az élükön álló állami és önkormányzati közegek alá rendelt szakerőkkel; valamint a vármegyei képviselőtestület tagjai sorából, törvény által meghatározandó számú önkormányzati tagokkal és egy-egy vármegyei jegyzővel. A jegyzők több szaktanácsba is beoszthatók.

Az ügyek hatósági elintézésében alapelvül szolgáljon, hogy: a kevésbé fontos, valamint egyeseknek konkrét ügyei, különösen pedig a diszkreczionális ügyek a szaktanács vezetőjének felelőssége mellett egyénileg intéztessenek el. A nagyobb megfontolást igénylő és kevésbé sürgős ügyek pedig a szakbizottságokban nyerjenek elintézését.

A szaktanácsok egyúttal mint másodfokú hatóságok is eljárnak. Oly esetekben ugyanis, midőn az egyéni felelősség mellett elintézett konkrét ügyek felebbezés folytán a szaktanács elé kerülnek. Ily esetekben a jogorvoslattal élő félnek mindenestre nagy megnyugvására szolgál annak tudata, hogy a kollegiális felsőbb elintézésbe a választott autonóm-

közegek is befolyanak. Mert hiszen a választott autonom-tagok a vármegye közönségétől nyert megbízás alapján járnak el; és mint ilyenek a helyi igényeknek és közszükségleteknek pártatlan részesei; felfogásukban és eljárásukban tehát a helyi közérzület határozó tényezői gyanánt tekintendők.

Ereszben különösen hangsúlyozni kívánjuk az italmérési engedélyek megadására vonatkozó végérvényes intézkedés jogának decentralizációját; vagyis a megalkotandó közigazgatási törvényben oly értelmű rendelkezésnek felvételét, melyszerint az italmérések engedélyezése elsőfokban meghagyatnék ugyan a kir. pénzügyigazgatóságok hatáskörében, végső fokban azonban a végérvényes intézkedésjoga, a döntés a pénzügyi szaktanács hatáskörébe utaltatnék.

E helyen nem akarunk ugyan különös súlyt helyezni azon általános elvre, melyszerint: »a centralizáció nem egyéb, mint közigazgatási abszolutizmus.« Ámde kétséget sem szenved, hogy az ország pénzügyi kormányzatának hivatása oly magasan áll a helyi érdekek által szabályozott italmérési engedélyezések köznapi kérdése felett, hogy eme kérdéseket, az önkormányzati tényezőkkel szerves kapcsolatba hozott vármegyei szakszervek sokkal czélszerűbben, sokkal körültekintőbben és sokkal nagyobb megnyugvást biztosító módon lesznek hivatva végérvényesen elintézni.

Ám az italmérési engedélyek számának megállapítására vonatkozó intézkedés és határozathozatal joga hagyassék meg a rendészeti és egyéb tekinteteket figyelembe tartó közigazgatási helyi szervek hatáskörében; és ezen kérdésben az országos

pénzügyi kormánynak döntési joga ezentúl is maradjon érintetlenül. Ámde, hogy a megalkotott keretben az engedélyezés egyéni vonatkozású cselekménye a közvetlenebb helyi ismeretek felett rendelkező autonóm tagokkal vegyes kollégium végérvényes döntésére mért ne volna bízható, előttünk valójában érthetetlen.

A nagy vonásokban és sarkalatos elvi kijelentésekben kifejtett fenti nézetek tán nem teljesen értéktelen anyagot szolgáltatnak s tán nem éppen helytelen irányt jelölnek a modern közigazgatás reformjának megvalósítására hivatott általános szervezés fontos kérdéséhez.

A törvényalkotásnak lesz azután természetszerű feladata, hogy a nyújtott anyagot a vezérlő főelvek figyelembe vételével, a részletekre kiterjedőleg feldolgozza; s hogy részint általános meghatározással részint pedig taxatív felsorolással megjelölje minőségük szerint azon igazgatási ágakat, melyek hatósági, melyek önkormányzati és melyek együttes és egységes elbánás alá tartoznak.

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal
Előszó	3
Önkormányzat és közsabadság	5
Régi közigazgatásunk	12
Közigazgatásunk fejlődése	19
A közigazgatás új szervezete	41
<i>A) Község és községi körök</i>	48
<i>B) Járások</i>	60
<i>C) A városok</i>	64
<i>D) A vármegyék</i>	93